

Snabbspåret

En utvärdering av försöksverksamheten med snabbare
handläggning av brottmål

DELRAPPORT

BRÅ – centrum för kunskap om brott och åtgärder mot brott

Brottsförebyggande rådet (BRÅ) verkar för att brottsligheten minskar och tryggheten ökar i samhället. Det gör vi genom att ta fram fakta och sprida kunskap om brottslighet, brottsförebyggande arbete och rättsväsendets reaktioner på brott.

Produktion:

Brottsförebyggande rådet, Information och förlag,
Box 1386, 111 93 Stockholm. Telefon 08-401 87 00, fax 08-411 90 75,
e-post info@bra.se

BRÅ på Internet www.bra.se

ISSN 1100-6676, ISBN 91-38-32219-6

Författare: Lena Schelin

Omslag: Britton & Britton

Omslagsfoto: Jonas Öberg

Tryck: Edita Nordstedts 2005

© Brottsförebyggande rådet

Innehåll

FÖRORD	5
SAMMANFATTNING	6
Snabbare lagföring	6
Hur ofta tillämpas snabbförfarandet?	6
Har Snabbspåret lett till snabbare handläggning?	8
Kan fler ärenden handläggas i Snabbspåret?	8
BRÅ:s bedömning	9
INLEDNING	12
Vad är ett mängdbrott?	12
BRÅ:s uppdrag	13
Syfte och tillvägagångssätt	14
RÄTTSVÄSENDETS ARBETE MED SNABBSPÅRET	15
Snabbare lagföring	15
Försöksverksamhetens organisation	17
Förutsättningar för handläggning i Snabbspåret	18
Myndigheternas arbete med Snabbspåret	20
HUR OFTA TILLÄMPAS SNABBFÖRFARANDET?	24
Domstolen har fått in i snitt 26 S-ärenden per månad	24
Anmälda mängdbrott i City	25
30 S-märkta brott har avgjorts i domstol	27
Polisen S-märkte 76 av 262 ärenden	28
59 av 76 S-märkta ärenden prövades av åklagaren	30
VARFÖR HAR INTE FLER ÄRENDEN HANDLAGTS I SNABBSPÅRET?	32
Polisen hinner inte utreda enkla ärenden	32
Många som begår enklare mängdbrott kan inte lagföras i ett snabbförfarande	33
Polisens organisation och arbetssätt	34
HAR SNABBSPÅRET LETT TILL SNABBARE HANDLÄGGNING?	36
Total handläggningstid 37 dagar för de S-ärenden som avgjordes i domstol	36
Snabbare lagföring i Snabbspåret	37
Har tidsvinster skett på bekostnad av rättssäkerheten?	38
HUR KAN FLER ÄRENDEN HANDLÄGGAS I SNABBSPÅRET?	40
Polisens utredningstid bör förlängas	40
Felaktiga adresser skapar problem	40
Åtgärder avseende polisorganisationen	41
REFERENSER	43

BILAGOR	44
Bilaga 1. Anmälda mängdbrott år 2003	44
Bilaga 2. Datainsamling och metod	45
Bilaga 3. Lagföringar per brottstyp	47
Bilaga 4. Jämförelseärendenas representativitet	48
ENGLISH SUMMARY	49
Fast-track. An evaluation of the trial project focused on the quicker processing of criminal cases	49
How often is the fast-track procedure employed?	50
Has Fast-track led to quicker processing?	51
Could more cases be processed on the fast-track?	51

Förord

En tvåårig försöksverksamhet för snabbare handläggning av mängdbrott, ”Snabbspåret”, startades på regeringens initiativ den 1 juli 2004. Tanken bakom försöket är att om enklare men vanliga brott utreds snabbare, kan resurser frigöras för att utreda mer komplicerad brottslighet.

Andra positiva effekter av en snabbare handläggning antas vara att förutsättningarna att nå ett materiellt riktigt avgörande ökar, liksom allmänhetens tilltro till rättsväsendet. Ett snabbförfarande är dessutom humanare för brottsoffren.

Försöksverksamheten bedrivs i Stockholm. Beroende på utfallet kan den komma att permanentas även på andra orter i landet.

Brottsförebyggande rådet (BRÅ) har fått regeringens uppdrag att följa och utvärdera försöksverksamheten. Denna rapport är en delrapport som främst beskriver hur rättsväsendet arbetar med Snabbspåret, hur ofta snabbförfarandet har tillämpats, vilka hinder som medför begränsningar i tillämpningen samt vad som kan göras för att komma förbi dem. Slutrapport kommer att lämnas senast den 1 oktober 2006.

Rapporten vänder sig till regering och riksdag samt till beslutsfattare och anställda inom rättsväsendets myndigheter i Stockholm. Den har skrivits av Lena Schelin, utredare vid BRÅ. Olga Niméus, BRÅ, har bidragit med insamling och kodning av data.

Stockholm i maj 2005

Jan Andersson
Generaldirektör

Stina Holmberg
Enhetschef

Sammanfattning

Medborgarnas tilltro till rättssystemet är i hög grad beroende av deras upplevelse av hur snabbt och rättssäkert brottmålsärenden hanteras av rättsväsendet. Detta gäller inte minst för rättsväsendets förmåga att klara upp så kallade mängdbrott. Vanliga exempel på dessa är stöld och snatteri, skadegörelse, tillgrepp av fortskaffningsmedel, misshandel och brott mot trafikbrottslagen. Det är frågan om brott som är relativt enkla ur utrednings-synpunkt och som förekommer i stor omfattning.

Sedan några år arbetar rättsväsendets myndigheter för att effektivisera sina insatser mot mängdbrotten. Ett initiativ från regeringens sida har varit att starta en försöksverksamhet, ”Snabbspåret”, för snabbare handläggning av mängdbrott. Försöksverksamheten startades den 1 juli 2004 och ska pågå under två år. Brottsförebyggande rådet (BRÅ) har fått i uppdrag att följa och utvärdera verksamheten.

Snabbare lagföring

Regeringens övergripande mål med Snabbspåret är att lagföringarna ska ske snabbare. För att ge myndigheterna förutsättningar för detta infördes en lagändring som innebär att stämning och kallelse till rättegång får skickas till den misstänkte med förenklad delgivning under försöksperioden. En förutsättning är emellertid att polis eller åklagare har informerat den misstänkte dels om att förenklad delgivning kan komma att tillämpas, dels har förklarat vad det innebär. Informationen måste lämnas skriftligen till den misstänkte. Handläggningstiden från anmälan till den tidpunkt då den misstänkte anses ha tagit del av stämning och kallelse till huvudförhandling (rättegång), får inte överstiga fem veckor.

Andra komponenter som kan medverka till en snabbare lagföring är enligt regeringen bland annat fokus på nödvändiga och korrekta förstahandsåtgärder i polisens första linje, samt att ärenden om möjligt avslutas redan i första linjen; om samtliga utredningsåtgärder kan utföras bör slutdelgivning av utredningen ske enligt rättegångsbalken 23 kap. 18 §. Om utredningsåtgärder kvarstår ska det finnas en andra linje av utredande poliser som kan ta över ärendet direkt. Parallelliteten i handläggningen kan också öka och rättsväsendet kan enligt regeringen överväga om inte uppgifter som traditionellt åligger domstolen i stället kan övertas av åklagarna. Framför allt kan den enskildes rättstrygghet öka om misstänkta och målsägande redan av åklagaren får veta en preliminär tid för huvudförhandling. Dessutom ska analysbesked från Statens Kriminaltekniska Laboratorium (SKL), rättsintyg från Rättsmedicinalverket (rättsmedicinska avdelningen) och personutredningar från frivården lämnas snabbare än tidigare.

Hur ofta tillämpas snabbförfarandet?

Varken polisen eller åklagarväsendet har fört statistik över S-målen. Det finns således inga löpande uppgifter om hur många ärenden som hittills

handlagts i Snabbspåret. För att få en bild av flödet av S-ärenden, från anmälan till avgörande, har BRÅ registrerat anmälningar som innehållit sådana mängdbrott som polisen kan leda förundersökningen i under en viss period hösten 2004. Dessa ärenden har följts genom rättskedjan.

BRÅ:s uppföljning omfattar totalt 262 anmälningar, som innehåller 354 mängdbrott. Knappt 20 procent av dessa ledde till någon form av lagföring och knappt tio procent till ett avgörande i domstol.

POLISEN S-MÄRKTE 27 PROCENT

Av de registrerade anmälningarna S-märktes 27 procent eller 76 anmälningar av polisen. Dessa anmälningar omfattade 96 brott. De brott som oftast var S-märkta, både antals- och andelsmässigt, var brott mot knivlagen, mindre allvarliga trafikbrott, snatteri och stöld. Mer än var tredje anmälan av de angivna brottstyperna ledde till en S-märkning. Det var också relativt vanligt att anmälningar om våld, hot eller förgripelse mot tjänsteman samt våldsam motstånd S-märktes. Varken misshandel eller rattfylleribrott S-märktes i något av de registrerade ärendena. Det kan troligen förklaras av att det ofta krävs analysbesked eller rättsintyg vid anmälningar om sådana brott, och att polisen inte hinner få in dessa underlag tillräckligt snabbt för att kunna handlägga ärendena i Snabbspåret.

Ärendena S-märktes betydligt oftare när de utreddes av mängdbrottsgrupperna än av övriga utredningsenheter, exempelvis jourerna, när- eller trafikpolisen. Datainsamlingen visar att polisen handlade i genomsnitt 4,5 S-ärenden per arbetsdag, åklagarna 3,5 och domstolen något enstaka S-ärende per dag.

KNAPPT 30 PROCENT AVSLUTADES SOM S-MÅL I DOMSTOLEN

Nästan en fjärdedel av de anmälningar som kom in till åklagarmyndigheten rensades bort direkt, huvudsakligen på grund av att det fanns ett pågående ärende vid en annan myndighet. Av de 76 S-märkta ärendena var det 59 som slutligen bedömdes av en åklagare i åtalsfrågan. Detta motsvarar drygt 20 procent av de "potentiella S-ärenden" som BRÅ registrerade. Anmälningarna omfattade 72 brott.

Av de brott som granskades av åklagaren lagfördes 64 brott, 35 brott ledde till åtal, 5 till åtalsunderlåtelse och 24 till strafföreläggande.

Av de lagförda brotten var stöld och snatteri de ojämförligt vanligaste brottstyperna. De svarade för mer än hälften av lagföringarna. Antalet brott av kategorin olovlig och grov olovlig körning var avsevärt lägre, trots att polisen nästa lika ofta hade S-märkt dem.

Av de brott som ledde till åtal hade 30 avgjorts i domstol per den 18 mars 2005. Detta motsvarar cirka 40 procent av de S-märkta brotten och knappt tio procent av de registrerade mängdbrotten. Av dessa var det 21 ärenden som handlades som S-mål även i domstolen.

Datainsamlingen visar sammanfattningsvis att knappt 30 procent av de ärenden som lämnade polisen som S-märkta avslutades som ett S-mål i domstolen.

Har Snabbspåret lett till snabbare handläggning?

Handläggningstiden (median) för de 59 S-märkta ärenden som bedömdes av åklagare var 6 dagar för polisen respektive 1 dag för åklagaren. Drygt 80 procent av ärendena handlades inom 14 dagar av polisen. Åklagarna handlade närmare 90 procent av ärendena inom 3 dagar. Handläggningstiden för de 21 S-ärenden som avgjordes som ett S-mål i domstolen var 30 dagar.

DEN STÖRSTA TIDSVINSTEN GÖRS I DOMTOLSLEDET

Om man studerar de anmälningar i BRÅ:s datainsamling som inte S-märktes kan konstateras att de handlades betydligt långsammare än de S-märkta ärendena. För att få en bild av hur lång en ”normal” handläggningstid är för ärenden som motsvarar S-ärendena har BRÅ samlat in 43 jämförbara ärenden från Söderorts polismästardistrikt.

Jämförelsen visar att polisens utredningstid (median) var något kortare i Snabbspåret (6 dagar) än för jämförelseärendena (7 dagar) och väsentligt kortare hos åklagarna, där medianutredningstiden i Snabbspåret var 1 dag och för Söderortsärendena 7 dagar. Även om tiden hos åklagaren är väsentligt längre i Söderort än i City, handlar det om få dagar i reella tal. Den största skillnaden i handläggningstid ligger i stället på domstolsnivå. Där skilde det närmare fyra veckor i utredningstid mellan City (30 dagar) och Söderort (56 dagar). Skillnaden i handläggningstid kan delvis tänkas bero på att försöket pågår på en avdelning vid Stockholms tingsrätt som är känd för att vara snabb. Det är dock troligt att möjligheten för domstolen att använda förenklad delgivning också har haft betydelse.

Kan fler ärenden handläggas i Snabbspåret?

De inblandades uppfattning har varit att förhållandevis få ärenden handlades i Snabbspåret under inledningen av projektet. Detta bekräftas också av BRÅ:s uppföljning av ärenden. Frågan är varför endast 27 procent av de registrerade ärendena S-märktes av polisen. Polisen har givit flera förklaringar som kan hänföras till tre huvudgrupper.

POLISEN HINNER INTE UTREDA BROTTEN INOM 14 DAGAR

Det förekommer att polisen inte hinner utreda enkla ärenden inom tidsfristen, på grund av legitima utredningsmotiverade skäl. Fall där analysbesked och rättsintyg krävs, vanligen i misshandels- och narkotikaärenden, hinner ofta inte utredas inom tidsfristen. Detsamma är ofta fallet när målsäganden framställt skadeståndsanspråk som måste utredas, eller om den misstänkte begärt att utredningen ska kompletteras efter slutdelgivningen. För att fler ärenden ska kunna handläggas i Snabbspåret krävs enligt de intervjuade poliserna och åklagarna att den totala tidsfristen om fem veckor utökas. Det skulle också ge poliserna i andra linjen möjlighet att använda förenklad delgivning vid slutdelgivningen.

MÅNGA MISSTÄNKTA KAN INTE LAGFÖRAS I ETT SNABBFÖRFARANDE

Det är inte ovanligt att typiska mängdbrott i City begås av kriminella som saknar fast adress, uppger falsk adress eller har begått andra brott som utreds vid en annan myndighet. Ärenden med sådana misstänkta faller ur Snabbspåret. För att rättsväsendet ska kunna nå den gruppen bör den misstänkte anses delgiven handlingar när de har skickats till den adress den misstänkte har uppgivit. Byter den misstänkte adress under utredningen bör det vara upp till honom eller henne att meddela polisen eller domstolen detta.

POLISENS ORGANISATION OCH ARBETSSÄTT

En förklaring som poliser i intervjuer själva lyft fram är att det finns brister i polisens organisation och arbetssätt. Bland annat är polisorganisationen svåröverskådlig och det är svårt att nå ut med information och genomföra förändringar. Enligt tradition ges information om förändringar till personer i ledande befattningar. De förutsätts därefter sprida informationen vidare, vilket inte alltid sker. Detta är särskilt allvarligt i Snabbspåret, som förutsätter att poliser i första linjen vidtar särskilda förstahandsåtgärder för att det ska kunna bli frågan om ett S-ärende. Enligt polisens mening kan dessa problem överbryggas genom en riktad informationsinsats om Snabbspåret mot poliser i yttre tjänst. Även om polisen utför rätt åtgärder ligger en begränsning i att poliser i yttre tjänst inte alltid kan avsluta ärendena på plats, då de ofta saknar behörighet att slutdelge den misstänkte utredningen.

BRÅ:s bedömning

TIDSVINSTERNA HAR INTE UPPNÅTT ENLIGT PROPOSITIONEN

Om man ser till de komponenter som antogs kunna leda till en snabbare lagföring i propositionen är den största förändringen som har genomförts i Snabbspåret att en förstärkt andra linje, mängdbrottsgrupperna, har inrättats. Det har dock inte varit frågan om ökad parallellitet i handläggningen. Det har inte heller bedömts vara lämpligt att åklagarna informerar de inblandade om en preliminär tid för huvudförhandling. Åklagarna kan inte avgöra om domstolen slutligen kommer att handlägga målet i Snabbspåret och en sådan uppgift riskerar i många fall att bli felaktig och då göra mer skada än nytta. Propositionen bygger troligen på de erfarenheter som finns från tidigare utförda rättskedjeprojekt, där åklagaren varit förundersökningsledare och haft en drivande roll i arbetet. Det har också huvudsakligen varit frågan om mindre myndigheter, där det är relativt enkelt att överblicka och ha kontroll över projektet och dess konsekvenser i organisationen. Enligt BRÅ bör myndigheterna därför fokusera på andra, mer relevanta åtgärder för att öka antalet lagföringar i Snabbspåret.

INTE OPTIMALT ATT BEDRIVA FÖRSÖKSVERKSAMHETEN I STOCKHOLM CITY

Det torde vara lättare att genomföra en försöksverksamhet inom en mindre myndighet än inom Stockholm City, där organisationen är svåröverskådlig

och det är svårt att överblicka projektets effekt och konsekvenser för alla led. Från polisen har framförts att det är svårt att nå ut med information om Snabbspåret i organisationen, särskilt till första linjens poliser, vilket utgör ett problem då det är avgörande för Snabbspåret att korrekta förstahandsåtgärder vidtas.

FLER POLISER I FÖRSTA LINJEN BÖR FÅ MÖJLIGHET ATT SLUTDELGE DEN MISSTÄNKTE UTREDNINGEN PÅ PLATS

Ett problem med Snabbspåret är att utredningar inte kan avslutas i första linjen i tillräckligt hög utsträckning. Ett skäl till detta som lyfts fram är att alla poliser inte har behörighet att på plats slutdelge den misstänkte utredningen enligt rättegångsbalken 23 kap 18 §. Väl utförda förstahandsåtgärder riskerar då att gå förlorade på grund av att andra linjens poliser inte får tag på de misstänkta för slutdelgivningen. Detta gäller i vart fall om inte också polisen ges möjlighet att skicka slutdelgivningen till den misstänkte med förenklad delgivning. Polismyndigheten bör därför överväga om fler poliser i yttre tjänst kan få behörighet att slutdelge den misstänkte utredningen.

POLISEN BÖR GES MÖJLIGHET ATT ANVÄNDA FÖRENKLAD DELGIVNING

Enligt polisen har möjligheten att använda förenklad delgivning inte inneburit några lättnader, då de mest som en serviceåtgärd åt domstolen ska informera om att förenklad delgivning kan komma att tillämpas i domstolen. Enligt BRÅ:s bedömning torde betydligt fler ärenden kunna handläggas i Snabbspåret om polisen hade möjlighet att använda sig av förenklad delgivning vid slutdelgivningen. Detta skulle kunna ske antingen genom att 2 § lag om försöksverksamhet med snabbare handläggning av brottmål (försökslagen) ändras, så att tidsfristen från anmälan till dess delgivning anses ha skett förlängs. Det kan också ske i kombination med att ett tillägg införs i försökslagen om att förenklad delgivning enligt 3 a § delgivningslagen (1970:428), anses slutförd efter en, i stället för två, veckor i försöksverksamheten.

Det torde enligt BRÅ:s mening inte innebära någon risk för rättsförluster för den enskilde att förenklad delgivning används både hos polisen och i domstolen, under förutsättning att informationen om att förenklad delgivning kan komma att tillämpas har kommit den misstänkte tillhanda och att han eller hon verkligen har förstått innebörden av den. För det fall förenklad delgivning tillämpas i två led bör dock, enligt BRÅ:s mening, övervägas om informationen om förenklad delgivning måste finnas på flera språk.

POLISENS UTREDNINGSTID BÖR FÖRLÄNGAS

Enligt BRÅ finns det starka skäl som talar för att utöka tidsfristen i Snabbspåret. Polisens utredningstid bör inrymma tid för postgång, den tid det normalt ska ta att få in rättsintyg respektive analysbesked (10 – 14 dagar), och för att skicka slutdelgivningen med förenklad delgivning. Beroende på hur lång tid den förenklade delgivningen får ta bör polisens utredningstid enligt BRÅ:s bedömning utsträckas till fyra eller fem veckor. Den totala

tiden från anmälan till dess delgivning anses ha skett bör då uppgå till sju eller åtta veckor.

MYNDIGHETERNA BÖR UTVECKLA STATISTIK SOM MÖJLIGGÖR UPPFÖLJNING

Polis- och åklagarmyndigheternas datasystem medger inte att statistik om Snabbspåret förs på något enkelt sätt. Det är därför inte möjligt att ta fram löpande statistik om Snabbspåret, månad för månad. Vid bedrivandet av ett försöksprojekt är det dock enligt BRÅ angeläget att någon form av löpande statistik förs, dels för att myndigheterna själva ska kunna följa upp försökets effekter och kunna ge feedback till medarbetarna, dels för att de, enligt regeringens intentioner, ska kunna pröva olika rutiner för att se om dessa leder till olika effekter. En sådan ordning hade också gjort det enklare för BRÅ att följa och utvärdera försöksprojektet, då BRÅ måste få tillgång till de uppgifter myndigheterna själva inte statistikför.

Inledning

Medborgarnas tilltro till rättssystemet är i hög grad beroende av deras upplevelse av hur snabbt och rättssäkert ett brottmålsärende hanteras av rättsväsendet (Lindgren m.fl. 2001, RRV 2001). Detta gäller inte minst för rättsväsendets förmåga att klara upp brott som exempelvis stöld, misshandel, skadegörelse och trafikbrott av mindre allvarlig karaktär, så kallade mängdbrott. Dessa brott drabbar ofta enskilda och förekommer i stor omfattning. Även om brotten i allmänhet inte bedöms vara särskilt allvarliga ur straffrättslig synpunkt, är de många gånger en dramatisk händelse för de inblandade.

Sedan några år arbetar rättsväsendets myndigheter för att effektivisera sina insatser mot mängdbrotten. Bland annat genomförde Åklagarmyndigheten år 2002 en mängdbrottsreform, vilken bland annat föreskriver specialisering, kunskaps- och metodutveckling samt närmare samarbete med polis och lokalsamhälle, för att kunna upprätthålla enskildas förtroende för rättsväsendet (RÅ 2002b). I rättsväsendets arbete ingår också att minska genomströmningstiderna. Framför allt åklagarväsendet har arbetat aktivt med frågan. Enligt Riksåklagarens¹ årsredovisning hade åklagarväsendet år 2001 uppnått en optimal nivå på sina genomströmningstider och riktade i stället fokus på att minska polisens och åklagarnas *gemensamma* handläggningstid (RÅ 2002a).

Också regeringen har fokuserat på effektivitet och kvalitet i rättsväsendets arbete samt på förkortade genomströmningstider. Bland annat har Beredningen för rättsväsendets utveckling (BRU) sedan år 2000 arbetat med frågorna och har presenterat flera delbetänkanden.² Två av dessa³ resulterade i att regeringen föreslog en försöksverksamhet för snabbare handläggning av mängdbrott, Snabbspåret (proposition 2003/04:89).

Vad är ett mängdbrott?

Det finns ingen enkel och entydig definition på vad som utgör ett mängdbrott. De vanligaste kriterierna som brukar anföras är att det är frågan om brott som förekommer i stor omfattning, drabbar enskilda, är av enkel beskaffenhet och inte har särskilt högt straffvärde (RRV 2001). Oftast avses ärenden där polisen – och inte åklagaren – normalt ska vara förundersökningsledare.⁴

I normala fall kan polisen leda förundersökningar för brott med upp till två års fängelse i straffskalan. Grova brott ingår som huvudregel inte, men

¹ Sedan 1 januari 2005 är namnet ändrat till Åklagarmyndigheten.

² Snabbare lagföreling 1 – Några förslag till förenklingar (SOU 2001:59), Snabbare lagföreling 2 – Förenklad brottsutredning (SOU 2001:93), Snabbare lagföreling 3 – Snatteribrott (SOU 2002:44), Snabbare lagföreling 4 – Ett snabbföreling för brottmål (SOU 2002:45) och Ökad effektivitet och rättsäkerhet i brottsbekämpningen (SOU 2003:74).

³ Snabbare lagföreling 2 och 4.

⁴ Det handlar om samma typer av brott som brukar sammanfattas under benämningen "vardagsbrott".

bland annat grov olovlig körning och grovt rattfylleri tillhör undantagen. Exempel på andra vanliga brott, där polisen kan vara förundersökningsledare, är snatteri, (butik-) stöld, skadegörelse, tillgrepp av fortskaffningsmedel, misshandel, olaga hot, ofredande, olovlig körning och rattfylleri. Brottsstyperna är, som namnet indikerar, vanligt förekommande och de kan sägas dominera anmälningsstatistiken. Hälften av de brott som anmäldes år 2003 avsåg någon av de ovan angivna elva brottstyperna.⁵

Utgångspunkten för att ett brott ska räknas som ett mängdbrott i försöksverksamheten är att polisen ska vara förundersökningsledare. När så kan vara fallet anges i en lokal överenskommelse mellan polisen och åklagarmyndigheten i Stockholm (TjM 2002:01) Överenskommelsen innefattar bland annat samtliga brottstyper som nämnts ovan och reviderades senast den 1 oktober 2004. Sedan dess ingår också narkotikabrott (ej grova) bland de brottstyper där polisen i vanliga fall kan vara förundersökningsledare.

BRÅ:s uppdrag

Försöksverksamheten med Snabbspåret startades i Stockholm den 1 juli 2004 och ska pågå till och med den 30 juni 2006. BRÅ har av regeringen fått i uppdrag att följa och utvärdera verksamheten. Redovisningen bör enligt uppdraget framför allt innehålla en beskrivning och värdering av försöksverksamheten, som kan utgöra underlag för regeringens bedömning av hur ett snabbförfarande för mängdbrott bör vara utformat i framtiden.

De huvudsakliga frågor som regeringen vill ha belysta är:

- Hur har myndigheternas och domstolens arbete med Snabbspåret bedrivits?
- I vilken omfattning har snabbförfarandet tillämpats?
- Vilka organisatoriska och verksamhetsmässiga konsekvenser har snabbförfarandet medfört för handläggningen hos polis, åklagare, domstol, kriminalvårdsmyndighet och Rättsmedicinalverket, både avseende ärenden och mål som handläggs enligt snabbförfarandet, och sådana som inte gör det?
- Hur har parter och andra aktörer i rättsprocessen uppfattat snabbförfarandet?
- Bör snabbförfarandet permanentas?
- Hur bör snabbförfarandet i så fall vara utformat?
- Var i landet bör det införas?
- Behöver en omfördelning av rättsväsendets resurser göras om försöksverksamheten permanentas?

Både positiva och negativa erfarenheter ska lyftas fram.

⁵ Kriminalstatistiken är inte uppbyggd så att någon exakt kunskap om de angivna brotternas förekomst kan utvinnas ur denna. Om grov misshandel (ej dödlig utgång), samtliga snatterier och stölder (ej inbrottsrelaterade), grov skadegörelse och åverkan inkluderas i statistiken representerade brottstyperna cirka 70 % av samtliga brottsdeltaganden år 2003. För exakta uppgifter, se [bilaga 1](#). Här kan också noteras att Riksrevisionsverket fann att brottstyperna misshandel, butiksstöld/snatteri och rattfylleri representerade en fjärdedel av samtliga brottsdeltaganden år 1998 (RRV 2001).

Uppdraget ska i sin helhet redovisas till regeringen senast den 1 oktober 2006. BRÅ har, i samråd med regeringen, beslutat att även avlämna en delrapport per den 31 maj 2005.

Syfte och tillvägagångssätt

I delrapporten har BRÅ inriktat sig främst på de tre första av regeringens frågor. Det övergripande syftet med delrapporten är att belysa hur de myndigheter som deltar i försöksprojektet arbetar med Snabbspåret, samt hur stora volymer och hur långa genomströmningstider det har varit i inledningskedet. Utvecklingen över tid för volymer och genomströmningstider kommer att undersökas i slutrapporten. Delrapporten syftar också till att presentera rättsväsendets aktörers erfarenheter av Snabbspåret efter det första halvåret. Syftet är ge svar på frågorna: Finns några hinder för att Snabbspåret ska kunna bedrivas effektivt och finns det i så fall några möjligheter att under projektets gång göra något för att överbrygga dem?

Under den inledande uppföljningen av försöksverksamheten har flera olika typer av data, eller information, om Snabbspåret inhämtats. Datainsamlingen har främst bestått av inhämtning och bearbetning av statistik, intervjuer med poliser, åklagare och domare som deltar i den pågående försöksverksamheten samt deltagande i styrgruppen⁶ för Snabbspåret. En närmare beskrivning av datainsamlingen ges i bilaga 2.

⁶ Styrgruppen består av företrädare för polis- och åklagarmyndigheterna i Stockholm, tingsrätten, frivården och rättsmedicinska avdelningen inom Rättsmedicinalverket.

Rättsväsendets arbete med Snabbspåret

I detta avsnitt beskrivs rättsväsendets myndigheters arbete med Snabbspåret. Först ges dock en sammanfattning av komponenter som antogs kunna leda till en snabbare lagföring enligt proposition 2003/04:89. Redan här kan nämnas att två lagändringar genomfördes genom propositionen; den ena ger polisen rätt att ta föremål i beslag även vid förenklade brottsutredningar,⁷ den andra innebär att förenklad delgivning ska få användas vid delgivning av stämningsansökningar under försökstiden. Vad det senare innebär beskrivs i det följande.

Snabbare lagföring

Regeringens övergripande mål med Snabbspåret är enligt propositionen att lagföringen ska ske snabbare, vilket ”förbättrar förutsättningarna för ett materiellt riktigt avgörande, ökar rättsväsendets trovärdighet, är humanare för brottsoffren och blir mer kostnadseffektivt” (s. 9). Regeringen föreskriver därför att *handläggningstiden för ett S-ärende*, från anmälan till den tidpunkt då den misstänkte anses ha tagit del av stämning och kallelse till huvudförhandling (rättegång), *inte får överstiga fem veckor*.

Några närmare föreskrifter om hur Snabbspåret ska bedrivas ges inte i propositionen, men regeringen har beskrivit olika komponenter som kan medverka till en snabbare lagföring. Dessa kan sammanfattas enligt följande.

- *Minskade liggtider*

Snabbare lagföring uppnås primärt genom att man eliminerar den passiva tiden då inga åtgärder vidtas i ärendet. Liggtider kan enligt propositionen minskas genom att varje myndighet effektiviserar handläggningen och i varje led söker driva ärendet så långt som möjligt. Liggtiderna kan också minskas genom att flera myndigheter deltar i handläggningen av ärendet samtidigt. Effektiviteten kan också öka genom att tingsrätten förordnar att åklagaren övertar vissa uppgifter som annars primärt åvilar rätten, exempelvis att stämma och kalla till huvudförhandling eller att begära in personutredning från frivården i vissa fall.

- *Fokus på effektivitet och kvalitet i polisens arbete*

En effektiv handläggning förutsätter att poliser i den så kallade första linjen snabbt vidtar nödvändiga och korrekta förstahandsåtgärder. Det handlar

⁷ Förenklade utredningar kan utföras utan att förundersökning inleds och ställer inte lika stora krav på dokumentation och underrättelser till den misstänkte, som en förundersökning gör. Rättsläget var tidigare oklart om en tvångsåtgärd kunde vidtas utan att förundersökning skulle anses vara inledd. Lagändringen avsågs att klara ut rättsläget, det vill säga att beslag kan vidtas vid en förenklad utredning utan att förundersökning anses inledd, utan att innebära någon förändring i sak. Frågan kommer inte att beröras ytterligare i rapporten.

om dem som först kommer i kontakt med brottet/brotten och/eller först tar upp en anmälan, främst ordnings- eller närpolis i yttre tjänst samt anmälningsupptagare inom kriminalpolisen. Om det är möjligt ska ärendet föras så långt att det kan avslutas i första linjen. Om ärendet inte kan avslutas där bör det finnas en andra linje bestående av brottsutredare, som kan ta vid direkt när ärendet överlämnas från första linjen. Det finns dock inget krav på att de ska finnas tillgängliga dygnet runt.⁸

▪ *Åklagardeltagande tidigt i brottsutredningen*

Även om det är frågan om polisledda förundersökningar förutsätter en snabbare handläggning enligt propositionen många gånger att åklagaren finns med tidigt i utredningen och att åtalsprövningen kopplas närmare brottsutredningen. Uppgifter som enligt regeringen bör åvila åklagarna för att öka rättstryggheten är att de, när så är möjligt, tidigt underrättar misstänkta, målsäganden och vittnen om en preliminär tid för huvudförhandling.

▪ *Stämningsansökningar kan delges genom förenklad delgivning⁹*

Genom propositionen infördes möjligheten att stämningsansökan¹⁰ och andra handlingar, exempelvis kallelse till huvudförhandlingen, får delges den tilltalade genom så kallad förenklad delgivning. Detta innebär att handlingarna sänds per brev till den adress den tilltalade har uppgett sig ta emot post på och att meddelande om att handlingarna har sänts skickas till samma adress minst en dag senare. Bakgrunden till att denna möjlighet infördes anges i propositionen vara att handläggningen ofta drar ut på tiden genom att de misstänkta är svåra att nå med ordinarie delgivning, då de sällan skickar tillbaka delgivningskvittot, som visar att de fått del av handlingarna.

En förutsättning för att förenklad delgivning ska få tillämpas är att den misstänkte dels har informerats om att förenklad delgivning kan komma att tillämpas, dels har fått en förklaring till vad det innebär. Det bör som huvudregel ske vid ett personligt sammanträffande, antingen i samband med ingripandet på platsen, eller vid ett senare förhör.¹¹ Efter två veckor anses

⁸ Det var heller inte aktuellt att införa jourdomstolar eller att förordna om särskild advokatberedskap i S-målen.

⁹ Som kan noteras förekommer ordet "delgivning" här i olika betydelser. Med att "stämningsansökan ska delges" avses att handlingen rent faktiskt ska komma i den tilltalades hand. Med att det ska ske "genom förenklad delgivning" beskrivs formen för *hur* den tilltalade ska få del av stämningsansökan.

¹⁰ Åklagaren skriver en stämningsansökan och skickar till rätten. Detta betyder att åklagaren ansöker om att den misstänkte ska åtalas. När handlingen kommer in till rätten anses åtal vara väckt. Rätten utfärdar då stämning, som ska delges den tilltalade.

¹¹ Enligt lagtexten ska den misstänkte ha "delgetts upplysning" (ha fått information) om att förenklad delgivning kan komma att tillämpas. När det gäller frågan om *hur* den misstänkte ska få upplysningen, sägs att upplysningen ska delges den misstänkte på annat sätt än genom förenklad delgivning (proposition 2003/04:89, s. 17). Om informationen inte lämnas vid ett personligt sammanträffande, är alternativet att den skickas med post. I sådana fall måste ordinär delgivning med delgivningskvitto tillämpas.

den tilltalade vara delgiven, oavsett om han eller hon faktiskt har tagit del av handlingarna.

När den misstänkte fått information om att förenklad delgivning kan komma att tillämpas, måste han eller hon hålla sig informerad genom den post som kommer till den adress den misstänkte har uppgett sig ta emot post på. I propositionen uttalades att sådana krav kan ställas, då det är en så begränsad tid det blir frågan om i ett S-mål. Väljer den misstänkte att inte kontrollera posten, får han eller hon stå risken att rättegång kommer att hållas i S-ärendet ändå.

▪ *Snabbare utredningar, analyser och intyg än tidigare*

Målsättningen är att samtliga typer av utredningar som polis, åklagare eller domare beställer, ska utföras snabbare än tidigare. Rättsmedicinalverket bör kunna tillhandahålla rättsintyg snabbare än inom två veckor.¹² Analysresultat från SKL ska helst presteras inom två veckor, vilket är den tid som tidigare gällt för brådskande fall. Också frivården bör organiseras så att personutredningar kan färdigställas snabbare än inom en månad, som tidigare gällt som frist. Regeringen överlämnar dock åt tingsrätten eller åklagaren att bestämma inom vilken tid yttranden från frivården ska lämnas.

I beredningens förslag till Snabbspår förordades en budget om tio miljoner kronor för försöksprojektet (SOU 2002:45). Regeringen ansåg dock att verksamheten borde kunna bedrivas utan några nämnvärda extra kostnader och att det i stället för ytterligare resurser, kan komma att bli aktuellt med en omfördelning av resurser inom rättsväsendet.

Försöksverksamhetens organisation

Försöksverksamheten startades formellt den 1 juli 2004 i Stockholm. Polis, åklagare, domstol och frivård inledde emellertid på eget initiativ försöksverksamheten ”på försök” redan den 1 februari 2004.

Företrädare för rättsväsendets aktörer beslutade att de myndigheter som hör till Stockholm City skulle ingå i försöksverksamheten. I försöksverksamheten deltar således City Polismästar-distrikt, City Åklagarkammare i Stockholm och Stockholms tingsrätt. Det är inom Kriminalvårdsmyndigheten Stockholm Centrums frivård projektet drivs från kriminalvårdens sida. Från Rättsmedicinalverket deltar rättsmedicinska avdelningen i Solna.

Med anledning av försöksverksamheten har två särskilda grupper inrättats inom polisen: *Mängdbrottsgrupperna på Södermalm respektive Norrmalm*. Medarbetarna har rekryterats från olika enheter, främst när- och ordningspolisen men också från kriminalpolisen. Mängdbrottsgrupperna arbetar parallellt med närpolisen, kriminalpolisens utredningsenheter (basenheter) på Söder- respektive Norrmalm, samt jourenheter som är knutna till respektive kriminalavdelning.

¹² Den rättsmedicinska avdelningen i Stockholm hade under år 2002 en medelhandläggningstid på 13 dagar (proposition 2003/04:89, s. 14).

Tanken är att alla potentiella S-ärenden,¹³ det vill säga mängdbrott som är enkla att utreda, ska skickas till mängdbrottsgrupperna och att dessa grupper uteslutande ska utreda brott som bedöms kunna gå i Snabbspåret.¹⁴ Trafikärenden, exempelvis rattfyllerier och grov olovlig körning, utreds dock alltid inom trafikpolisen. Sådana ärenden skickas efter slutförd utredning direkt till åklagaren. Avsikten är emellertid inte att mängdbrottsgrupperna ska vara de enda som ska kunna handlägga S-ärenden inom polisen. Om ett S-ärende inte skickas till någon av mängdbrottsgrupperna ska det kunna S-märkas av den utredande enheten innan de vidarebefordras till åklagaren, om kriterierna för ett S-ärende har uppfyllts.

Inom åklagarmyndigheten har två åklagare huvudansvaret för Snabbspåret, en för Norrmalm och en för Södermalm. Ärendena lottas dock ut bland samtliga tolv åklagare på myndigheten. Vid tingsrätten var från början två domare på avdelning 14 ansvariga för Snabbspåret. Sedan oktober 2004 lottas ärendena i stället ut bland samtliga sex ordinarie domare. Avdelningen får S-ärendena vid sidan av den ordinarie lottningen på domstolen.

Förutsättningar för handläggning i Snabbspåret

Rättsväsendets myndigheter har ställt upp vissa kriterier för att ett ärende ska kunna hanteras i Snabbspåret. Hos polisen gäller tre grundläggande kriterier för att ett ärende ska utredas som ett S-ärende.

För det första krävs att det finns *en känd gärningsman*. Ärenden utan känd gärningsman utreds eller skrivs av enligt sedvanliga rutiner. För det andra ska det vara frågan om en *förundersökning som leds av polisen*. Detta förutsätter att det är frågan om relativt okomplicerade ärenden som inte kräver några mer ingående juridiska överväganden. För det tredje *ska brottet vara enkelt att utreda*. I normalfallet innebär kriteriet att högst ett par tre kompletterande förhör behöver hållas, men antalet förhör ska inte ensamt vara avgörande för bedömningen, utan hänsyn måste främst tas till vilka kompletterande utredningsåtgärder som behöver vidtas.

Utöver de tre första kriterierna, som tar sikte på typen av ärende, ställer lagen krav på att *den misstänkte har delgetts information om att förenklad delgivning kan komma att tillämpas* och även fått en förklaring till vad det innebär. I början av projektet godtogs av rättsväsendets aktörer att det fanns en anteckning om att sådan information givits till den misstänkte. Informationen har undantagslöst givits muntligen. Sedan ett hovrättsavgörande i februari 2005 står det dock klart att informationen måste vara

¹³ I rapporten kommer termen "(S-) ärenden" att användas. Med detta avses huvudsakligen detsamma som polis och åklagare avser med "förundersökningsprotokoll". Ett protokoll omfattar ett eller flera brott som utreds inom ramen för ett (1) diarieföringsnummer (K-nummer hos polisen, D-nummer hos åklagaren). Därutöver ingår dock i BRÅ:s rapport också trafikmålen, varför termen "ärende" synes mest ändamålsenlig.

¹⁴ Övriga enklare mängdbrottsärenden utreds på närpolisstationerna, utredningar med gripna personer på joutheterna och mer komplicerade mängdbrottsärenden på kriminalpolisens basenheter.

skriftlig (Svea Hovrätts dom i mål nr B 511/05). För att det ska kunna bli frågan om ett S-ärende måste således polisen i första linjen ha med sig en skriftlig handling med information om den förenklade delgivningen som överlämnas till den misstänkte.¹⁵

Den tilltalade måste också ha en fast adress. Kravet på fast adress är inte absolut, men den tilltalade måste ha en adress som är så pass stadigvarande och säker, att domstolen senare kan skicka stämningsansökan med mera med förenklad delgivning, utan någon uppenbar risk för att den enskilde inte kan nås på den uppgivna adressen. Som exempel kan nämnas att c/o-adresser godkänns om de går till en fysisk person, men inte om de går till exempelvis Stadsmissionen eller olika härbärgen.

Slutligen bör *ärendet S-märkas* hos polisen innan det skickas vidare till åklagarmyndigheten.¹⁶

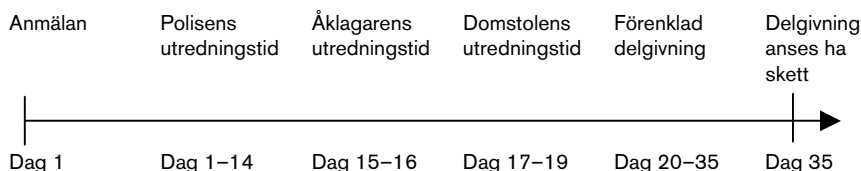
Det får heller *inte finnas något pågående ärende mot gärningsmannen* vid någon annan polis- eller åklagarmyndighet. I sådana fall ska ärendet skickas dit, eftersom de olika brotten då ska hanteras i ett sammanhang.

En ytterligare förutsättning för att ett ärende ska "komma i mål" som ett S-ärende är att *åtal väcks*. Om åklagaren fattar beslut om att inte väcka åtal, på grund av att utredningsunderlaget är för svagt för ett åtal, på grund av åtalsunderlåtelse eller för att åklagaren fattar beslut om strafföreläggande, avslutas ärendet innan det når domstol.

Domstolen, slutligen, har därutöver tolkat det så, att en förutsättning för att den ska kunna handlägga ett ärende som ett S-mål i domstolen, är att stämningen har delgetts genom *förenklad delgivning* inom femveckorsfristen.

DE OLIKA MYNDIGHETERNAS TIDSGRÄNSER I S-ÄRENDEN

I ett S-ärende får tiden från det en anmälan görs till dess förenklad delgivning av stämning och kallelse till huvudförhandling skett inte överstiga fem veckor. Hur de fem veckorna ungefärligen kan disponeras inom rättsväsendet framgår av nedanstående tidsaxel.

¹⁵ Informationen kan också skickas till den misstänkte, men då måste han eller hon underteckna ett delgivningskvitto som bevis på att han eller hon tagit emot informationen. Kvittot ska skickas tillbaka till polisen.

¹⁶ Det är inget formellt krav att S-märkning sker, men om ärendet lämnas till åklagarna utan S-märkning är risken stor att åklagarna inte kommer uppmärksamma att det är frågan om ett S-ärende och därför inte handlägger det som ett sådant.

De uppgifter som normalt åligger polisen när en brottsanmälan kommer in, är att utreda och säkra bevisning om brottet, delge den misstänkte innehållet i utredningen (slutdelgivning) och vid behov inhämta analysbesked och rättsintyg. I S-ärenden ska polisen också rutinmässigt informera den misstänkte om att eventuell stämning och kallelse till rättegång kan komma att skickas med förenklad delgivning. Tanken med Snabbspåret är att polisens utredning ska slutföras inom maximalt 14 dagar.

När ärendet därefter skickas till åklagaren, har denne att bedöma om åtal ska väckas. Skillnaden jämfört med vanliga utredningar är att åklagaren i S-målen ska fatta beslut samma dag eller senast dagen efter det att handlingarna kom in till myndigheten. När det är frågan om grova rattfyllerier ska åklagaren dessutom inom denna tid begära in personutredning från frivårdsmyndigheten.

Domstolen, slutligen, ska utfärda stämning, kalla till och hålla rättegång samt begära personutredning i de fall det är osäkert vilken påföljd som anses lämplig. I S-ärenden ska stämningen, som nämnts ovan, delges den misstänkte genom förenklad delgivning. Eftersom delgivningen anses ha skett först 14 dagar efter att påminnelsen om att stämning skickats ut, måste domstolen skicka handlingarna till den tilltalade högst ett par dagar efter att ärendet inkommer från åklagaren (förutsatt att polis och åklagare hållit sina tidsfrister). Annars går det inte att hålla den tidsfrist på totalt fem veckor som gäller för ett S-ärende.

Myndigheternas arbete med Snabbspåret

POLISENS ARBETE I FÖRSTA LINJEN

Ett S-ärende kan komma till polisens kännedom på flera olika sätt. Det vanligaste är att det anmäls på någon av basenheterna på Norrmalm eller Södermalm, men det kan också anmälas på en närpolisstation eller när ordningspolisen åker på ett larm. Trafikärenden uppmärksammas ofta vid flygande inspektioner eller i samband med trafikolyckor.

Den polis som först kommer i kontakt med brottet tar upp en anmälan. Arbetet med att säkra bevisning vidtar. I mån av tid hålls de förhör som går att genomföra omedelbart. Den misstänkte bör redan i detta skede informeras om att förenklad delgivning kan komma att tillämpas i domstolen. Sedan hovrättens tidigare nämnda avgörande står det klart att informationen måste vara skriftlig. Rättsväsendet har löst detta genom att polisen nu bär med sig en skriftlig information som lämnas till den misstänkte.

För att ärendet ska kunna utredas snabbt i senare led krävs att polisen antecknar och kontrollerar uppgivna kontaktuppgifter både till den misstänkte, målsäganden och vittnen. Om samtliga utredningsåtgärder har utförts ska slutdelgivning om möjligt ske redan av första linjens poliser. Det är dock oftast bara befälen som har befogenhet att utföra slutdelgivning, vilket innebär att en polis med behörighet måste finnas på platsen eller nås per telefon för att besluta om slutdelgivning ska ske.

Slutdelgivning innebär i princip att den misstänkte (och dennes försvarare om sådan finns) ska få del av hela utredningen och ges skäligt rådru-

att yttra sig över om några ytterligare utredningsåtgärder behöver vidtas.¹⁷ Vid omfattande utredningar har den misstänkte rätt att ta del av utredningen fortlöpande.

Slutdelgivning enligt Rättegångsbalken 23 kap. 18 §

Under polisens utredning har den misstänkte och dennes försvarare rätt att ta del av vad som förekommit, om det inte är till nackdel för utredningen. Detta kan ske fortlöpande eller senast när utredningen är färdigställd. Den misstänkte och dennes försvarare ska underrättas om att de har rätt att begära att ytterligare utredningsåtgärder vidtas och de ska ges skäligt rådrum att yttra sig över detta. Innan så har skett får åklagaren inte besluta om att åtal ska väckas.

När anmälningsmottagaren eller polisen på plats gjort vad som kan göras i inledningsskedet granskar och godkänner ett befäl anmälningen samt bedömer vart ärendet ska skickas för eventuell kompletterande utredning.

Om ärendet bedöms kunna gå i Snabbspåret ska det *skickas direkt till vederbörande mängdbrottsgrupp*. Övriga ärenden skickas till samordningscentralen, där ärendena fördelas till närpolisen respektive kriminalpolisens övriga utredningsenheter. Att ett möjligt S-ärende skickas direkt till mängdbrottsgruppen och inte går vägen över samordningscentralen är viktigt, eftersom det annars riskerar att skickas fel, eller bli liggande, så att värdefull utredningstid går förlorad.

KOMPLETTERANDE UTREDNINGÅTGÄRDER I ANDRA LINJEN

När ärendet kommit in till mängdbrottsgrupperna beslutar förundersökningsledaren om ärendet ska skrivas av direkt eller utredas vidare. Ska ärendet utredas vidare gör förundersökningsledaren en bedömning av om det ska utredas som ett S-ärende eller som ett vanligt ärende. Potentiella S-ärenden märks preliminärt med ett ”S” och fördelas sedan till en utredare som vidtar de kompletterande åtgärder som behövs, för att ärendet ska kunna avslutas. Det handlar vanligen om att ett vittnesförhör behöver hållas, att den tilltalades inställning till framställda skadeståndsanspråk behöver inhämtas, att vidtagna beslag ska skickas för analys och framför allt om att slutdelgivning ska ske. Om slutdelgivning inte skett i första linjen är detta ofta ett av de mest tidskrävande momenten i andra linjen. Det är många gånger svårt att få tag på den misstänkte för delgivning, om kontaktuppgifter saknas eller är felaktiga.

Om ärendet är färdigutrett när det kommer från första linjen förekommer det att utredningen skickas direkt för slutdelgivning med post till den misstänkte, med förenklad delgivning. I andra fall sker slutdelgivningen per telefon. Det innebär att polisen läser upp det material som finns i utredningen för den misstänkte och att denne per telefon anger om ytterligare åtgärder behöver vidtas, eller om utredningen kan godkännas.

När slutdelgivning skett, beslutar utredaren eller förundersökningsledaren om ärendet ska S-märkas. Märkning ska endast göras om utredningen

¹⁷ Med ordet delgivning i slutdelgivning avses således själva informationsöverföringen, dvs. att den misstänkte ska få del av utredningsmaterialet. Det finns inga lagregler om *hur* informationen ska överföras. Troligen är det rättssäkerheten som begränsar hur den tilltalade ska få del av utredningen vid slutdelgivningen.

har slutförts inom maximalt 14 dagar och kravet på fast adress är uppfyllt. S-märkning är det sista som sker innan ärendet skickas över till åklagaren.

ÅKLAGARNA OCH DOMSTOLEN

När ett S-märkt ärende kommer in till åklagarmyndigheten går det först till kansliet, som omedelbart registrerar ärendet och kontrollerar att det inte finns något pågående ärende mot samma person på någon annan myndighet. I sådana fall överförs ärendet dit. Därefter lottas ärendena ut bland de olika åklagarna, som har att fatta beslut om åtal samma dag eller senast dagen därefter. Om ärendet rör grovt rattfylleri ska åklagaren även begära in personutredning från frivårdsmyndigheten.¹⁸ Åklagaren ska också begära in belastningsregisterutdrag för att se om det finns en pågående påföljd. Ska åtal väckas ansöker åklagaren om stämning hos tingsrätten. Åtal anses väckt när handlingarna kom in till rätten. Det mest positiva med Snabbspåret för åklagarnas del är att rättsväsendet arbetar med ”färska” ärenden och att de får aktuella uppgifter i de fall ärendet leder till rättegång.

När ärendet kommer till tingsrätten går det till aktuariekontoret som diarieför det och fördelar det till rätt avdelning. Där kontrollerar kanslipersonalen om det pågår mål mot den tilltalade vid någon annan domstol. I sådana fall överförs ärendet dit. Därefter undersöks om ärendet kan handläggas som ett S-ärende; det handlar då primärt om att räkna dagar. Domstolssekreterarna beräknar hur lång tid som förflutit sedan anmälan skedde och om tingsrätten kan utfärda stämning i sådan tid att förenklad delgivning hinner slutföras inom femveckorsfristen från anmälan. Kommer förenklad delgivning inte att hinna ske inom fristen skickas ärendet tillbaka till aktuariekontoret, som lottar om dem till vanliga mål. I annat fall överlämnas ärendet till en domare, som har att fatta beslut om att stämning ska utfärdas.¹⁹ Om det är osäkert vilken påföljd som kan bli aktuell och åklagaren inte har begärt personutredning, måste domaren begära in en sådan.

För domstolens del gäller ingen tidsfrist för när målet måste avgöras efter det att den tilltalade delgetts stämning och kallelse till huvudförhandling. Från tingsrättens sida har dock uttalats att domstolen inte ska fördröja avgörandet av ett ärende som handlagts i Snabbspåret. En uttalad målsättning är att *huvudförhandling ska hållas inom en vecka från det att delgivning av stämning anses ha skett*. En begränsning är dock att i de fall personutredning har begärts in, måste denna ha inkommit till tingsrätten, för att huvudförhandling ska kunna hållas.

ÖVRIGA MYNDIGHETER

När det gäller yttranden från frivården finns en överenskommelse om att *frivårdsmyndigheten ska färdigställa personutredningar inom tre veckor*. En förutsättning är dock att den misstänkte finns på den uppgivna adressen. Enligt frivården har begäran om personutredningar endast kommit in

¹⁸ När det gäller övriga brott är det överenskommet att domstolen vid behov ska inhämta personutredning.

¹⁹ Det är denna stämning som får skickas till den tilltalade med förenklad delgivning i försöksverksamheten.

avseende något enstaka S-ärende, varför det ännu inte går att uttala sig generellt om arbetet med utredningarna. Detta gäller även för grova rattfyllerier, där ju åklagarna regelmässigt ska begära in personutredningar.

Rättsmedicinska avdelningen har ännu inte kontaktats i något fall för att utföra rättsutredningar i ett S-ärende. Från polisens håll har anförts att det sällan är frågan om skador av sådan karaktär att ett rättsintyg från Rättsmedicinska avdelningen är påkallat, när det är frågan om S-mål. Det är istället oftast tillräckligt med ett intyg från behandlande läkare. Från Rättsmedicinska avdelningen har man ändå efterlyst ökade kontakter med polisen och man har avdelat resurser för försöksverksamheten, både när det gäller att ta blodprov och att utfärda rättsintyg. Avdelningen har ingen jourverksamhet, men kan boka tid för läkarbesök till dagen efter. Det finns idag också resurser så att läkarna kan åka ut på brottsplatsbesök eller utföra undersökningar på annan plats än på myndigheten om det behövs. Det är enligt Rättsmedicinska avdelningen en rättssäkerhetsfråga att inte använda journalanteckningar i för hög utsträckning och att rättsintygen ska utfärdas av personer som har särskild utbildning för det, så att kvaliteten kan garanteras. De tror dock att det kan bli frågan om fler förfrågningar efter årsskiftet 2005/06, då Rättsmedicinalverket som huvudman i huvudsak ska svara för att utfärda, alternativt utbilda läkare som får utfärda, rättsintyg.

Hur ofta tillämpas snabbförfarandet?

En målsättning med försöksverksamheten är enligt propositionen att en stor mängd brott ska kunna handläggas i Snabbspåret. Både polis, åklagare och domstol har emellertid uppfattat att det är förhållandevis små volymer som handlagts i Snabbspåret under den inledande perioden. Myndigheterna har dock inte kunnat precisera hur stora volymer de hade förväntat sig eller hur stor andel av de förväntade målen som har handlagts i Snabbspåret.

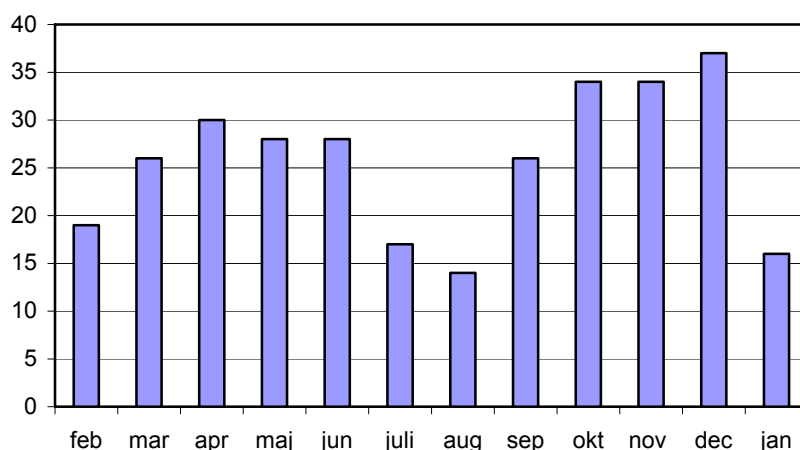
Poliser och åklagare har uppgett att ett övergripande problem med försöksverksamheten har varit att myndigheterna varken har haft några ingångsvärden att förhålla sig till eller några uppsatta mål. De har inte heller några statistiksystem för att följa upp verksamheten och kan således inte besvara frågor som: Hur lång tid tog det att handlägga ärenden av denna typ innan projektet inleddes och hur lång tid tar det när de går i Snabbspåret? Hur mycket snabbare går de ärenden som S-märks jämfört med liknande ärenden som hanteras på traditionellt sätt?²⁰ Det finns heller inga löpande uppgifter från dem om hur många ärenden de hittills handlagt i Snabbspåret.

Vid tingsrätten förs statistik där man kan utläsa antalet S-mål månad för månad. Domstolens statistik ger dock inte svar på frågan hur många S-ärenden som handlagts i Snabbspåret totalt sett, eftersom en relativt stor andel ärenden faller ur Snabbspåret efter att det S-märkts hos polisen. Domstolsstatistiken kan ändå fungera som referens för hur ärendeflödet sett ut under den inledande perioden.

Domstolen har fått in i snitt 26 S-ärenden per månad

Tingsrättens statistik visar att antalet inkomna S-ärenden per månad varierade mellan 14 och 37 under februari 2004–januari 2005. I genomsnitt kom 26 ärenden per månad in till domstolen, det vill säga ungefär ett S-ärende per arbetsdag.

²⁰ Från myndigheterna centralt uppges att det skulle skapa stora problem att införa en sådan möjlighet och att de kostnader som är förknippade med det inte kan motiveras av ett lokalt försöksprojekt.

Figur 1. Antal S-ärenden som inkom till Stockholms tingsrätt avd. 14 under perioden februari 2004–januari 2005.

Det går inte att se något påtaglig uppåtgående trend när det gäller antalet inkomna S-mål, även om de är aningen fler under hösten 2004 än under våren, då projektet inleddes.²¹ Orsaken till den låga inströmningen under juli–augusti 2004 och januari 2005 torde förklaras av att många poliser och åklagare då har eller just har haft semester.²²

Anmälda mängdbrott i City

För att få en bild av flödet av S-ärenden, från anmälan till avgörande, har BRÅ registrerat alla anmälningar som innehållit sådana mängdbrott som ska kunna handläggas i Snabbspåret under en treveckorsperiod hösten 2004.²³ Det var därvid avgörande att det skulle vara frågan om brott, där polisen som huvudregel kan vara förundersökningsledare. Till grund för den bedömningen har legat den lokala överenskommelse om förundersökningsledningen i Stockholm som tidigare nämnts (TjM 2002:01, 403 A).

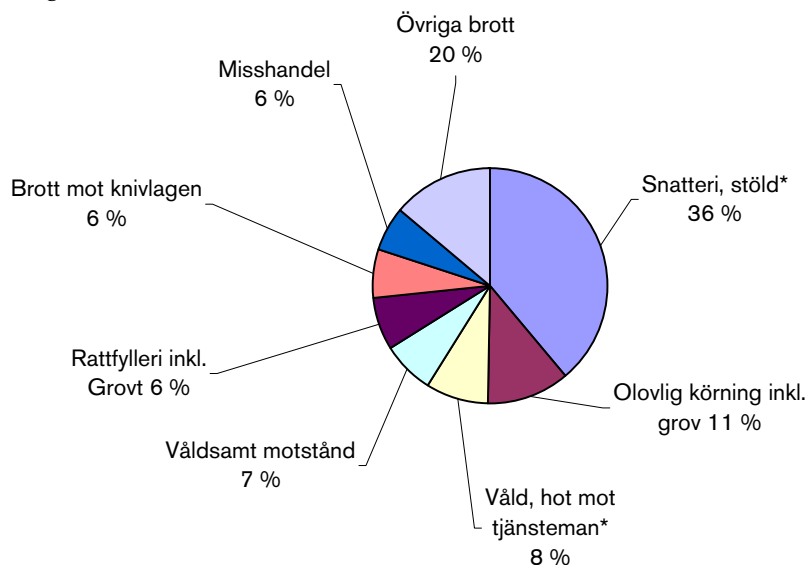
²¹ Som redogjorts för tidigare bedrevs projektet bara "på försök" under perioden februari–juni 2004.

²² Studerar man kurvan över alla ärenden som inkom från polisen till åklagarmyndigheten i City under samma period följer den samma mönster som kurvan över S-ärenden, vilket stödjer hypotesen att aktiviteten är lägre inom polisen under juli–augusti och januari på grund av semestrar.

²³ Registrering gjordes av anmälningar som kom in från polisen till åklagarmyndigheten i City under perioden 14 september–8 oktober. Även om datainsamlingen gjordes i början av projektet är risken liten för att resultatet skulle vara missvisande på grund av att väsentligt fler brott har gått i Snabbspåret därefter. Domstolens statistik över inkomna mål uppvisar inte någon anmärkningsvärd förändring för de månader som följt efter datainsamlingen. En närmare beskrivning av metoden lämnas i bilaga 2.

BRÅ:s datainsamling omfattar totalt 262 anmälningar, som innehåller 354 mängdbrott.²⁴ Dessa ärenden har följts genom rättskedjan. Det kan antas att antalet anmälningar kommer att öka som en följd av att polisen sedan den 1 oktober 2004 också kan leda förundersökning avseende narkotikabrott (ej grova). Detta kommer också att få konsekvenser för fördelningen mellan olika brottstyper.

Av de registrerade 354 brotten tillhörde snatteri och stöld de vanligaste brottstyperna. De representerade en dryg tredjedel av de registrerade brotten. Därefter var det vanligast med anmälningar om olovlig och grov olovlig körning²⁵, våld och hot mot tjänsteman, samt våldsamt motstånd, följt av rattfylleri och grovt sådant, brott mot knivlagen samt misshandel, se figur 2.

* Inklusive försök och medhjälp.

Figur 2. Fördelningen på brottstyp av de registrerade anmälda brotten, 354 st, i City 14 september–8 oktober 2004 där polisen som huvudregel ska kunna leda förundersökningen.

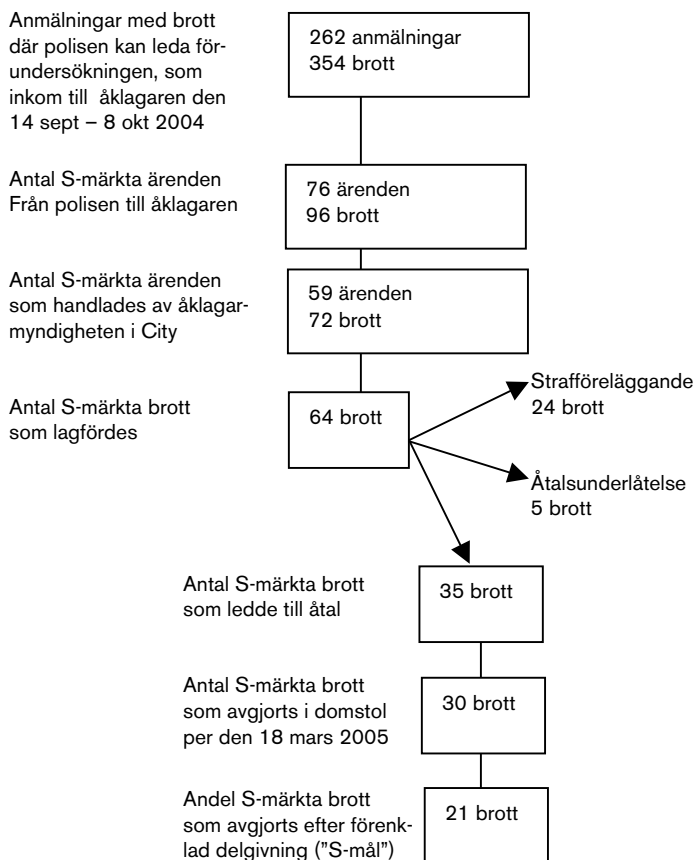
Kategorin ”övriga brott” avser exempelvis skadegörelse, olaga hot, ofredande, häleri, mindre allvarliga trafikförseelser, olika typer av vapenbrott och brott mot alkohollagen.

²⁴ Ungefär 30 procent av anmälningarna utreddes inom mängdbrottsgrupperna, en fjärdedel inom någon av jourerna, respektive av trafikpolisen samt en knapp femtedel på någon närpolisstation. Ett fåtal anmälningar utreddes inom en annan enhet inom polisen. Det vanligaste var att ärendet avsåg ett (1) brott som uppfyllde kriterierna för att gå i Snabbspåret, men det förekom anmälningar med upp till tre sådana mängdbrott. Ett fyrtiotal brottstyper finns representerade i materialet.

²⁵ I princip ingår inte ett mål som endast omfattar en olovlig körning bland de brottstyper som ska handläggas i ”Snabbspåret”. Av de 32 ärenden som ingick i BRÅ:s datainsamling och som endast innefattade en olovlig körning, hade dock 9 sådana (närmare 30 procent) handlagts i Snabbspåret som S-märkta ärenden. Samtliga 32 ärenden omfattas därför av BRÅ:s uppföljning.

30 S-märkta brott har avgjorts i domstol

Av de 354 registrerade brotten hade 30 S-märkta brott avgjorts i domstol. Det utgör mindre än tio procent av de registrerade brotten. Det framgår av figur 3, som visar hur flödet från anmälan till dom såg ut.

Figur 3. Handläggningen inom polis, åklagare och domstol av de 262 studerade anmälningarna, som inkom till åklagarmyndigheten i City under perioden 14 september–8 oktober 2004.

Under den studerade perioden, som omfattar 17 insamlingdagar, S-märkte polisen 76 ärenden, vilket motsvarar cirka 98 S-märkta ärenden på en månad. Om detta räknas om till arbetsveckor och arbetsdagar har polisen handlagt i genomsnitt cirka 24 S-ärenden i veckan eller 4,5 per arbetsdag. Åklagarna har vid motsvarande beräkning bedömt i genomsnitt 18 S-ärenden i veckan eller 3,5 S-ärenden per dag. För domstolens del handlar det, som tidigare nämnts, om något enstaka S-ärende per dag.

BRÅ har gjort en motsvarande datainsamling från polisen under 17 dagar i februari 2005. Denna visar att antalet S-märkningar hade ökat med

53 procent jämfört med den tidigare insamlingsperioden. Under den senare perioden prövade åklagaren 90 ärenden.²⁶ Detta motsvarar 116 ärenden på en månad, vilket betyder att åklagaren då handlade drygt fem ärenden per arbetsdag. Att det är frågan om en uppåtgående trend understöds i viss mån också av domstolens statistik.

Polisen S-märkte 76 av 262 ärenden

Av de 262 anmälningar som registrerades under datainsamlingen S-märktes 27 procent, eller 76 anmälningar, av polisen. Dessa anmälningar omfattade totalt 96 av de 354 brott som ingick i urvalet.

Andelen S-märkningar varierade mellan olika typer av brott. De brott som oftast var S-märkta, både antals- och andelsmässigt, var brott mot knivlagen, mindre allvarliga trafikbrott, snatteri och stöld. Mer än var tredje anmälan av de angivna brottstyperna ledde till en S-märkning. Men man kan också vända på det och säga att närmare två tredjedelar av dessa stora mängdbrottskategorier *inte* blev S-märkta hos polisen.

Tabell 1. Andel S-märkta anmälningar av olika brottstyper som anmäldes i City 14 september–8 oktober 2004.¹

Anmälda mängdbrott	Antal anmälda mängdbrott	Antal S-märkta mängdbrott	Andel S-märkta av anmälda mängdbrott (procent)
Snatteri, stöld*	127	46	36
Olovlig körning inkl. grov	37	11	30
Våld, hot samt förgripelse mot tjänsteman*	31	6	19
Våldsamt motstånd	24	3	13
Rattfylleri inkl. grovt	23	-	-
Brott mot knivlagen	22	9	41
Misshandel*	20	-	-
Mindre allvarliga trafikbrott	19	7	37
Skadegörelse	13	3	23
Övrigt	38	11	29
Totalt	354	96	27

*Inklusive försök och medhjälp.

Av tabellen framgår att det även var relativt vanligt att anmälningar om våld, hot eller förgripelse mot tjänsteman samt våldsamt motstånd S-märktes. Ungefär en femtedel av de brotten S-märktes. Inte något fall av misshandel eller rattfylleri S-märktes under perioden.

OFTARE FÖRENKLAD UTREDNING I S-ÄRENDEN

När det gäller de 76 S-märkta ärendena var det betydligt vanligare att utredningen skedde i någon alternativ form till en förundersökning än för

²⁶ Uppgift om hur många ärenden som rensades bort hos åklagaren finns inte. Om man antar att andelen är ungefär lika stor som vid första datainsamlingen (22 %) motsvarar det 116 ärenden. Av dessa utgjorde 3 brott mot narkotikalagen.

ärenden som inte S-märktes, se tabell 2. Drygt var tredje S-märkt ärende handlades på enklare sätt än genom en förundersökning.

Tabell 2. Den vanligaste formen för upptagning av anmälningar i icke S-märkta respektive S-märkta ärenden.

Typ av utredning	Andel av icke S-märkta anmälningar (procent)	Andel av S-märkta anmälningar (procent)
Förundersökningsprotokoll	87	60
Förenklad utredning enligt rättegångsbalken 23 kap. 22 §	6	21
Primärrapport	6	15
Övrigt	1	4
TOTALT	100	100

När det gäller utredningsformen för de registrerade anmälningar som inte ledde till en S-märkning var 87 procent av utredningarna förundersökningar och drygt var tionde utredning en förenklad utredning enligt 23 kap. 22 § brottsbalken, eller en primärrapport. Detta tyder på att de S-märkta ärendena var enklare att utreda än de icke S-märkta.

Drygt hälften av de förenklade utredningarna och primärrapporterna var S-märkta.

ANDELEN S-MÄRKNINGAR BEROENDE PÅ VILKEN ENHET INOM POLISEN SOM UTRETT ÄRENDENA

BRÅ:s datainsamling visar att andelen S-märkta ärenden är beroende av var ärendena utreds. Som tabell 3 visar S-märktes en väsentligt större andel ärenden som utreddes vid mängdbrottsgrupperna än vid övriga enheter inom polisen.

Tabell 3. Andelen S-märkta anmälningar vid olika utredningsenheter inom polisen.

Anmälningsmottagande enhet	Andel av upptagna anmälningar (procent) n=262	Andel S-märkta av upptagna anmälningar (procent)
Mängdbrottsgrupperna	26	63
Jourerna	22	17
Trafikpolisen	20	15
Närpolisstationerna	15	-
Övriga utredningsenheter	6	2
Okänt	11	3
Totalt	100	100

Inget ärende av dem som utreddes inom närpolisen S-märktes. Från polisen har framförts att det finns problem med att nå ut med information om Snabbspåret, särskilt till första linjens poliser, vilket troligen utgör den huvudsakliga förklaringen.

59 av 76 S-märkta ärenden prövades av åklagaren

När anmälningarna kom in till åklagarmyndigheten rensades nästan en fjärdedel bort direkt, huvudsakligen på grund av att det fanns ett pågående ärende vid någon annan myndighet eller för att den tilltalades adress var för osäker och inte skulle accepteras i domstolen. Av de 76 S-märkta ärendena var det 59 som slutligen bedömdes av en åklagare i åtalsfrågan. Detta motsvarar drygt 20 procent av de ”potentiella S-ärenden” som registrerades under datainsamlingen. Anmälningarna omfattade 72 brott.

9 AV 10 S-MÄRKTA BROTT LAGFÖRDES

Av de 72 brott som ingick i de 59 S-märkta ärenden som åklagaren bedömde, ledde närmare 90 procent till någon form av lagföring. Totalt lagfördes 64 brott. Drygt hälften av de lagförda brotten ledde till åtal och i några fall meddelades åtalsunderlåtelse. För en dryg tredjedel av de brotten meddelades strafföreläggande, se tabell 4.

Tabell 4. Typ av lagföring som var vanligast för de S-märkta brotten

Typ av lagföring	Antal	Andel av lagförda S-ärenden (procent)
Åtal	35	55
Strafföreläggande	24	37
Åtalsunderlåtelse	5	8
Total	64	100

De anledningar till att brott inte lagfördes som angavs i ärendena var att förundersökningen lades ner, att ärendet flyttades över till annan myndighet eller att brottet inte kunde leda till åtal av andra orsaker.

STÖLD OCH SNATTERI LAGFÖRDES OFTAST I SNABBSPÅRET

Av de 64 S-märkta brott som lagfördes, var stöld och snatteri de ojämförligt vanligaste brottstyperna. De svarade för mer än hälften av lagföringarna. Det framgår av tabellbilaga 1. Antalet brott av kategorin olovlig och grov olovlig körning var avsevärt lägre, trots att polisen nästan lika ofta hade S-märkt dem. Att de inte blev lagförda i Snabbspåret torde hänga samman med att dessa brott ofta begås av personer som inte har fasta adresser och av personer med kriminell belastning, vilket ökar sannolikheten för att de också är aktuella för annan brottslighet. De faller därmed ur Snabbspåret.

21 S-MÄRKTA BROTT HAR AVGIORTS I DOMSTOL

Av de 35 brott som ledde till åtal rensades två bort i domstolen. I ytterligare två fall hade huvudförhandlingen ställts in och i ett fall hade huvudförhandling inte hållits per den 18 mars 2005. Av de åtalade brotten hade således 30 avgjorts i domstolen per den 18 mars 2005. Detta motsvarar

knappt 40 procent av de S-märkta ärendena och knappt tio procent av de registrerade potentiella S-målen. Av de S-märkta ärenden som kom in till domstolen var det emellertid bara 21 ärenden som också avdömdes som ett S-mål. I övriga fall var det inte möjligt att tillämpa förenklad delgivning, utan delgivning skedde på traditionellt sätt. Detta betyder sammanfattningsvis att knappt 30 procent av de ärenden som lämnade polisen som S-märkta senare avslutades i domstolen som ett S-mål.

Varför har inte fler ärenden handlagts i Snabbspåret?

BRÅ:s uppföljning av ärenden bekräftar de inblandades uppfattning om att förhållandevis få ärenden handlades i Snabbspåret under inledningen av projektet. Uppföljningen visar, som tidigare nämnts, att 27 procent av de anmälda ärenden där polisen ska kunna leda förundersökningen S-märktes av polisen. Vad är då anledningen till att närmare tre fjärdedelar av de studerade ärendena inte handlades i Snabbspåret hos polisen. En förklaring är att en viss del av de brotten inte var enkla att utreda och således inte kunde handläggas i Snabbspåret. Poliserna har därutöver givit flera förklaringar, som kan hänföras till tre huvudsakliga omständigheter, som kommer att beskrivas nedan.

Polisen hinner inte utreda enkla ärenden

Som redogjorts för tidigare medför tidsbegränsningen om fem veckor från anmälan till delgivning att polisens utredningstid är maximerad till två veckor. Enligt beredningens förslag bör många ärenden kunna handläggas i Snabbspåret med en sådan frist, då Snabbspåret bör omfatta ärenden som tar högst någon dag att utreda (SOU 2002:45). För att ge ett exempel kan dock nämnas att BRÅ:s uppföljning av ärenden visar att polisen avslutat utredningen inom fem dygn bara i en knapp fjärdedel av de registrerade ärendena. Det synes således inte kunna bli frågan om särskilt stora volymer om Snabbspåret bara inrymmer så enkla ärenden. Både poliser och åklagare bekräftar att det är få ärenden som kan utredas på några få dagar, undantaget erkända brott och exempelvis renodlade brott mot knivlagen och trafikbrott. Från polisens sida har givits fyra exempel på relativt vanliga komplikationer som i många fall förhindrar att ärenden – som i sig är enkla och normalt borde S-märkas – kan utredas inom den tidsfrist polisen har till sitt förfogande.

RÄTTSINTYG FORDRAS VID MISSHANDELSBROTT

Åklagare och domstol kräver ofta i misshandelsmål att det finns ett rättsintyg. Det tar ofta för lång tid att få in ett sådant för att ärendet ska kunna handläggas i Snabbspåret. Rättsintyget måste finnas med när den misstänkta slutdelges utredningen. Det finns heller inga möjligheter att skicka ärendet vidare och komplettera med rättsintyget senare, då åklagarna behöver intyget som underlag för åtalsprövningen. Med den nuvarande tidsfristen finns således inte förutsättningar att handlägga särskilt många misshandelsärenden i Snabbspåret.

ANALYS AV PREPARAT FORDRAS VID NARKOTIKABROTT

När BRÅ påbörjade insamlingen av de 262 mängdbrottsanmälningarna, ingick inte narkotikabrott bland de brott som kunde handläggas i Snabb-

spåret. Möjligheten att narkotikabrott (och drogfyllerier) faktiskt kommer att S-märkas begränsas dock av att det ofta krävs att SKL analyserar preparatet.²⁷ Det tar då, liksom vid begäran om rättsintyg, ofta för lång tid för att sådana ärenden ska kunna handläggas i Snabbspåret.

MÅLSÄGANDENS SKADESTÅNDSANSPRÅK MÅSTE UTREDAS

Även ärenden där målsäganden framställer skadeståndsanspråk faller ofta utanför Snabbspåret. Är det frågan om misshandelsärenden krävs många gånger ett rättsintyg för att skadeståndsbeloppets storlek ska kunna beräknas. Är det frågan om butiksstölder eller skadegörelse är ofta försäkringsbolag inkopplade. De har en viss handläggningstid, som medför att skadeståndsanspråket inte kan utredas inom polisens utredningsfrist. Krävs det en utredning för att fastställa skadeståndsanspråket faller ärendet regelmässigt utanför Snabbspåret.

DEN MISSTÄNKTE BEGÅR KOMPLETTERANDE UTREDNING

Efter att den misstänkte har slutdelgivits utredningen, ska han eller hon ges skäligt rådrum att överväga om kompletterande utredningsåtgärder behöver vidtas. Om den misstänkte framställer ett krav på kompletterande utredningsåtgärder måste dessa utföras och den misstänkte slutdelges även den kompletterande utredningen (och ges skäligt rådrum att överväga om ytterligare komplettering ska begäras). Även om det i och för sig är frågan om enklare kompletterande åtgärder faller sådana utredningar ofta utanför Snabbspåret.

Många som begår enklare mängdbrott kan inte lagföras i ett snabbförfarande

En annan uppfattning som medför att ärenden inte kan gå i Snabbspåret, är att typiska mängdbrott ofta begås av en viss typ av kriminella, som tenderar att sakna fast adress och/eller som begår brott vid upprepade tillfällen. Det är en faktor som till viss del kan hänföras till att försöksverksamheten ligger i Stockholm.

DE MISSTÄNKTA SAKNAR OFTA FAST ADRESS

Polisens uppfattning är att en stor del av dem som svarar för mängdbrotten i City saknar fast adress. Det är inte ovanligt att de har en c/o-adress till Stadsmissionen eller olika härbärgen. Enligt domarna räcker det inte att den misstänkte uppger en sådan adress, utan den uppgivna adressen måste dessutom vara så pass stadigvarande att det kan antas att den misstänkte har faktisk möjlighet att kontrollera posten där under den tid som ärendet

²⁷ Vid vissa typer av narkotikainnehav har polisen både kompetens och behörighet att identifiera preparatet. För andra preparat hade poliserna i början av försöksprojektet en överenskommelse med Tullverket i Stockholm om att de skulle utfärda analyser då det förväntades kunna ske snabbare än om analyserna skickades till SKL. Enligt poliserna har dock framför allt kostnadsskäl medfört att förfrågningarna i stället skickas till SKL.

pågår. Detta är ett krav om förenklad delgivning ska kunna användas. Polisen har uttryckt en viss uppgivenhet över att fler adresser inte kan accepteras, eftersom flera misstänkta faktiskt kan nås där.

DE MISSTÄNKTA UPPGER EN FELAKTIG ADRESS

Det förekommer att den misstänkte uppger en felaktig adress, ofta en c/o-adress till en vän, eller att den adress som uppges bara gäller för en kortare tid då den misstänkte därefter flyttar till en annan adress. Försändelser som skickas ut till den adress den misstänkte uppgivit kommer då i retur till polisen för att adressaten är avflyttad, okänd eller liknande. Ärendet kan då inte handläggas i Snabbspåret eftersom domstolen inte kan tillämpa förenklad delgivning i sådana fall.

DE MISSTÄNKTA ÄR OFTA AKTUELLA FÖR ANDRA BROTT

De som begår typiska mängdbrott i City är ofta brottsaktiva och det är inte ovanligt att det pågår utredningar eller mål mot en misstänkt vid någon annan åklagarmyndighet eller domstol. Cityärendet skickas i sådana fall över till den andra myndigheten för gemensam handläggning. Det omvända förhållandet med så kallade gratislottningar förekommer också, det vill säga att den misstänkte begår nya brott innan S-ärendet har avgjorts, som ska handläggas tillsammans med S-ärendet. Hinner inte båda ärendena handläggas inom tidsfristen faller de ur Snabbspåret. En positiv effekt av Snabbspåret bör kunna vara att sådana gratislottningar inte är så vanliga, då S-ärendet passerar genom respektive myndighet så snabbt, att det ofta hinner avslutas där innan nya brott aktualiseras.

Polisens organisation och arbetssätt

De poliser som har intervjuats uppfattar att interna faktorer, som har att göra med polisens organisation och arbetssätt, kan ha bidragit till att ärenden hamnar utanför Snabbspåret. Deras uppfattning är att första linjens poliser inte alltid hanterar ärendet så att det kan handläggas inom Snabbspårets tidsfrist. Exempel på brister i första ledet som gör att ärendet riskerar att falla ur är att

- information inte har givits om att förenklad delgivning kan komma att ske,
- uppgift saknas om hur personer kan nås för kompletterande förhör och slutdelgivning, samt att
- ärendet skickas till samordningscentralen i stället för till mängdbrottsgrupperna.

Åklagarna har också uppgivit att polisen inte alltid har S-märkt ärenden, som kommit in till dem inom tidsfristen.²⁸

Många intervjuade inom polisen tar också upp att myndigheternas datorsystem är tröga och oflexibla. Det försvårar möjligheten att handlägga

²⁸ Detta torde enligt BRÅ:s bedömning troligen främst avse ärenden som utretts inom någon annan enhet än mängdbrottsgrupperna.

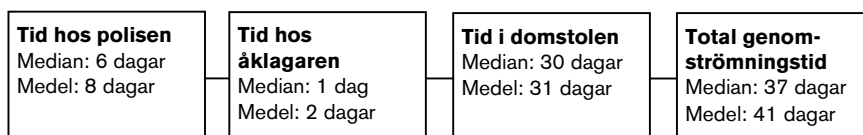
ärendena snabbt. Systemen kan heller inte användas för att föra statistik om Snabbspåret eller för att göra anteckning om att information om förenklad delgivning har delgetts den misstänkte. Den informationen måste i stället antecknas manuellt på anmälan. Anmälansrutinen, RAR, gäller heller inte över myndighetsgränserna, vilket medför att ärenden måste skickas per post både när de ska överlämnas inom polisen och till åklagaren. Posthanteringen utgör också ett problem. Särskilt den interna postgången tar tid.

Har Snabbspåret lett till snabbare handläggning?

En central fråga är hur stor betydelse det har för handläggningstiden att ett ärende handläggs i Snabbspåret jämfört med om det handläggs som vanligt. Tyvärr finns inga uppgifter om hur lång tid det tog att handlägga ett ärende före försöket. Genom att studera handläggningstiderna för de 262 anmälningarna i City har BRÅ dock kunnat se hur lång tid det tagit för de registrerade S-ärendena att gå igenom systemet, från anmälan till lagföring.

Total handläggningstid 37 dagar för de S-ärenden som avgjordes i domstol²⁹

Handläggningstiden för de 59 S-märkta ärenden som bedömdes av åklagare var 6 dagar för polisen och en (1) dag för åklagaren, se figur 4.³⁰ Utredningstiderna för de S-märkta ärendena varierade från en (1) till 35 dagar för polisen och från en (1) till 22 dagar för åklagarna.

Figur 4. Genomströmningstid hos polis, åklagare och domstol, median och medelvärde (inom parentes), för de S-märkta ärendena.

Drygt åttio procent av de S-märkta ärendena handlades av polisen inom 14 dagar. Åklagarna handlade närmare nittio procent av ärendena inom tre dagar. Det kan noteras att det varit frågan om någon form av frihetsberövande i 16 av de S-märkta ärendena. Genomströmningstiden har inte påverkats nämnvärt av detta förhållande.

Av de 30 avgjorda ärendena var det bara 21 ärenden som handlades som ett S-mål i domstolen. Genomströmningstiden (inklusive förenklad delgivning) för dessa ärenden var 30 dagar.³¹

²⁹ Nedan kommer mediantiden att användas, det vill säga den tid när hälften av ärendena har avslutats inom respektive myndighet, om inte annat anges.

³⁰ En något kortare mediantid kan noteras för de ärenden där strafföreläggande utfärdades. Från anmälan till dess ett strafföreläggande utfärdades, var mediantiden fem respektive två dagar för polis respektive åklagare. Den kortare utredningstiden kan förklaras av att det är frågan om erkända brott, med mindre krav på utredning när det blir frågan om strafförelägganden.

³¹ Detta överensstämmer med domstolens egen statistik över S-ärendena som, sedan försöksprojektet startade, redovisar en omloppstid för avgjorda S-ärenden på i genomsnitt 30 dagar. Tingsrättens målsättning om att avgöra ärendena inom en vecka från den förenklade delgivningen uppfylldes i tre av de 21 målen. Det var dock inte frågan om mer än 25 dagar från delgivning till huvudförhandling i något fall, vilket måste betraktas som en snabb handläggning.

Handläggningstiden för samtliga 30 S-ärenden som avgjorts i domstolen, från dag för utfärdande av stämning till dag för huvudförhandling, uppgick till 35 dagar.

Snabbare lagföring i Snabbspåret

Om man studerar de anmälningar i BRÅ:s datainsamling som inte S-märktes kan konstateras att de handlades betydligt långsammare än de S-märkta ärendena. Genomströmningstiden för de ärendena uppgick till 31 dagar hos polisen, 5 dagar hos åklagaren och 43 dagar i domstolen.³² De icke S-märkta ärendena är emellertid inte jämförbara med S-ärendena. En central fråga är därför om försöksverksamheten medfört någon tidsvinst, om man jämför hur lång den ”normala handläggningstiden” är för liknande ärenden i ett annat polisdistrikt. För att få en bild av detta har BRÅ samlat in 43 jämförbara ärenden från Söderorts polismästardistrikt.³³

SÖDERORTSPOLISEN NÄSTAN LIKA SNABBA SOM POLISEN I SNABBSPÅRET

Av de 43 jämförelseärendena ledde 41 till lagföring och hade således bedömts av åklagare. De ska jämföras med de 59 S-ärendena som också bedömts av åklagare. Av tabell 6 framgår att handläggningstiden vid polisen i Söderort oftast är nästan lika kort som polisens utredningstid för S-ärenden i City.

Tabell 5. Genomströmningstid hos polis, åklagare och domstol, median och medelvärde (inom parentes), för de S-märkta ärendena samt för en kontrollgrupp av ärenden från Söderort.

Myndighet	S-märkta ärenden i City (n=59)	Kontrollgrupp till S- ärenden från Söderort (n= 41)	Ej S-märkta ärenden i City (n=185)
Polis	6 (8)	7 (17)	31 (83)
Åklagare	1 (2)	7 (21)	5 (5)
Domstol	30 (31)	56 (67)	43 (38)
Total genomströmningstid	37 (41)	70 (105)	79 (126)

³² När det gäller polisens genomströmningstider är dessa beroende på var i organisationen ärendet utreds. Om man ser till samtliga ärenden var mediantiden för ärenden som utreddes på mängdbrottsgrupperna 18 dagar, för ärenden utredda inom jourerna 12 dagar och vid trafikpolisen 7 dagar. Mediantiden för ärenden utredda på närpolisstationerna var 96 dagar.

³³ Datainsamlingen omfattar lika många brott. Anmälningarna avser samma brottstyper som de som S-märktes i Snabbspåret. De båda förundersökningsledarna i mängdbrottsgrupperna har var för sig bedömt om ärendet skulle ha S-märkts, om det istället hade anmälts i City och utretts inom mängdbrottsgrupperna. De ärenden som har tagits med i urvalet är sådana där båda förundersökningsledarna, oberoende av varandra, har ansett att de var frågan om ett klart S-ärende. Frågan om jämförelseärendena motsvarar de S-märkta ärendena redogörs för i [bilaga 3](#).

Det kan konstateras att polisens utredningstid endast var något kortare för S-ärendena (6 dagar) än för jämförelseärendena (7 dagar).

När det däremot gäller åklagarnas arbete är skillnaderna mer påtagliga. Utredningstiden var väsentligt kortare hos åklagarna i Snabbspåret, där utredningstiden var en (1) dag jämfört med 7 dagar för Söderortsärendena. Det handlar dock om få dagar i reella tal.

Utredningstiderna varierade inom polisen mellan en (1) och 152 dagar och hos åklagaren mellan 2 och 128 dagar. Det var således frågan om en väsentligt större spridning i antal utredningsdagar hos polis respektive åklagare i jämförelsegruppen jämfört med S-målen. Ungefär sjuttio procent av jämförelseärendena hade handlagts av polisen inom 14 dagar. Detta betyder att relativt många ärenden avgjordes av polisen i Söderort inom Snabbspårets utredningsfrist. Det var dock bara frågan om enstaka ärenden som avgjordes av åklagaren inom 2 eller 3 dagar därefter.

GENOMSTRÖMNINGSTIDERNÄ FÖR S-ÄRENDENA SNABBARE I DOMSTOL

Den största skillnaden i handläggningstid ligger på domstolsnivå. Där skilde närmare fyra veckor i utredningstid mellan City och Söderort. Handläggningstiden för de 13 ärenden från Söderort som lett till åtal och hittills avgjorts i domstol,³⁴ var nästan dubbelt så lång för ärendena i Söderort som för dem i City, 56 i stället för 30 dagar.³⁵

DEN FÖRENKLÄDE DELGIVNINGEN HAR TROLIGEN HAFT EFFEKT

Skillnaden i handläggningstid hos polis och åklagare för S-ärendena i City jämfört med tiden för liknande ärenden från Söderort är liten. Spridningen i antalet utredningsdagar är större inom Söderort och genomsnittstiden därmed också längre för ärendena från Söderort. Den stora tidsvinsten synes dock ligga främst hos domstolen.

Den snabbare handläggningen för S-ärendena kan i och för sig tänkas bero på att försöket pågår på en avdelning vid Stockholms tingsrätt som är känd för att vara snabb. Men det troliga är att möjligheten för domstolen att tillämpa förenklad delgivning också har haft betydelse, även om domarna på avdelning 14 anför att skyldigheten att använda förenklad delgivning i Snabbspåret snarast leder till längre handläggningstid.

Har tidsvinsterna skett på bekostnad av rättssäkerheten?

Tingsrättens huvudinvändning mot Snabbspåret rör tillämpningen av förenklad delgivning. De menar att förenklad delgivning sällan har några fördelar för dem; om den misstänkte har en fast adress, är det ofta frågan

³⁴ Av de 41 ärendena ledde 29 till åtal. Av dessa hade 21 kommit in till tingsrätten den 18 mars 2005. Huvudförhandling har hållits i 13 mål. Fem mål hade blivit inställda och i tre mål fanns tid för huvudförhandling uppsatt till april 2005.

³⁵ De ärenden som anmäls i Söderort och som leder till åtal avgörs, liksom Cityärendena, i Stockholms tingsrätt. De kan dock fördelas på olika avdelningar.

om en ”skötsam” person som skickar tillbaka ett delgivningskvitto. Det går då ofta snabbare att tillämpa vanlig delgivning. Om den misstänkte inte uppfyller de kriterierna kan man enligt domstolens mening inte anse att kraven på rättssäkerhet är uppfyllda genom att skicka stämning och kallelse till huvudförhandling med förenklad delgivning.

Det är enligt domarna vanligt att de som begår mängdbrott i City inte behärskar svenska språket och/eller är påverkade av alkohol eller narkotika. Domarna menar att domstolen inte kan vara säker på att sådana misstänkta förstått innebörden av att förenklad delgivning kommer att tillämpas i domstolen. Användningen av förenklad delgivning innebär i sådana fall att man riskerar att döma personer utan att de vet om det. Det har också förekommit att tingsrätten har avgjort mål och att försändelsen med stämning och kallelse därefter har kommit tillbaka till tingsrätten på grund av att adressaten är avflyttad, okänd eller liknande. Så länge det finns angivet att den misstänkte har delgetts information om förenklad delgivning och försändelsen har skickats till en uppgiven adress, har inga formella fel begåtts. Ur den aspekten är ett förfaringsätt med förenklad delgivning mycket otillfredsställande enligt domarna.³⁶

Från åklagarna har också framhållits att det inte alltid finns utrymme för att ge den misstänkte skäligt rådrum att fundera över om kompletterande utredningsåtgärder ska påkallas. Detta gäller framför allt i de fall exempelvis rättsintyg och analysbesked hinner komma in inom tidsfristen, vilket ofta sker i slutet av utredningstiden, men gäller även i de fall utredningen i dag skickas med förenklad delgivning inom polisen. Hinner sådana ärenden handläggas inom tidsfristen S-märks de även om den misstänkte i praktiken ej fått skäligt rådrum innan ärendet lämnas till åklagaren för beslut om åtal.

³⁶ Ett mål har, som tidigare nämnts, också överklagats till hovrätten. I det målet hade dock tingsrätten skickat ut stämning och kallelse till rättegång till mantalsskrivningsadressen i stället för till den adress som uppgetts av den tilltalade (Svea Hovrätts dom i mål nr B 511/05). Detta utgjorde ett grovt rättegångsfel och ärendet har återförvisats till tingsrätten för avgörande.

Hur kan fler ärenden handläggas i Snabbspåret?

Jämförelsen mellan handläggningstiderna i City respektive Söderort, talar för att försöksverksamhetens möjligheter att tillämpa förenklad delgivning har betydelse för att en rättegång i enklare mängdbrott snabbt ska komma till stånd. Mot den bakgrunden är det viktigt att se hur antalet ärenden som kommer in i Snabbspåret och antalet S-märkta brott som kan förväntas leda till ett avgörande i domstol skulle kunna öka under återstoden av försökstiden. Ovan har redovisats tre problemområden som enligt deltagande myndigheter bidrar till att antalet S-ärenden hittills varit så få i försöksprojektet. Följande förslag har tagits upp som medel för att åtgärda dessa problem.

Polisens utredningstid bör förlängas

En hel del av problemen med för få ärenden i Snabbspåret bedöms av de intervjuade bero på att tidsfristen (totalt fem veckor) är för kort. Åklagarna har ifrågasatt om syftet med Snabbspåret uppnås med den tidsfrist som gäller för polisen vid handläggning av S-ärenden. Den bygger på att målet går hela vägen fram till domstol och att domstolen kan använda förenklad delgivning. Samtidigt är fristen så snäv att det inte är möjligt att klara annat än mycket enkla ärenden inom den. Det rör sig då oftast om erkända överträdelser som leder till strafförelägganden redan hos åklagaren.³⁷

I många fall överskrids tidsfristen på grund av legitima utredningsmotiverade skäl, trots att ärendet i och för sig är enkelt att utreda. Både mängdbrottsgrupperna och åklagarna uppfattar att man skulle kunna få in betydligt fler mål i Snabbspåret om polisens utredningstid utökades, helst till fyra veckor. I sådana fall skulle poliserna i andra linjen också regelmässigt kunna slutdelge den misstänkte utredningsresultaten genom förenklad delgivning, vilket skulle medföra betydande effektivitets- och tidsvinster eftersom de misstänkta många gånger är svåra att nå per telefon.

Felaktiga adresser skapar problem

Både poliser och åklagare menar att den misstänkte i högre utsträckning än vad som tidigare gällt måste ansvara för de uppgifter som lämnas. För att Snabbspåret ska få reell effekt bör den misstänkte anses delgiven handlingar när de har skickats till den adress den misstänkte har uppgivit. Om den misstänkte byter adress bör det vara upp till honom eller henne att meddela polisen den nya adressen. Risken för att handlingar inte kommer fram därför att adressen är felaktigt uppgiven eller avflyttning har skett bör således, enligt polis och åklagare, ligga på den misstänkte. I denna fråga intar dock

³⁷ En intressant fråga, som inte kan besvaras i den här rapporten, är hur stor del av de ärenden som gick till åtal som rörde en misstänkt som inte erkänt brottet.

domare en annan position. De anser att rättssäkerheten måste prioriteras. Även om misstänkta många gånger själv bidrar till svårigheterna att nå dem med stämningen, kan man inte riskera att döma någon utan att han eller hon har haft en verklig möjlighet att försvara sig.

Åtgärder avseende polisorganisationen

MER INFORMATION MÅSTE UT TILL FÖRSTA LINJENS POLISER

Ett problem med polisorganisationen uppges vara att den är svåröverskådlig och att det är svårt att nå ut med information för att genomföra förändringar. Eftersom S-ärenden kan aktualiseras inom hela organisationen måste man inom såväl närpolisen, ordnings- och kriminalpolisen som inom trafikpolisen vara vaksam på att det kan vara frågan om ett möjligt S-ärende.

Det är avgörande för Snabbspåret att poliser i yttre tjänst snabbt identifierar S-ärenden och att korrekta och långtgående förstahandsåtgärder vidtas, framför allt att information om förenklad delgivning kan komma att tillämpas lämnas till den misstänkte. Om övriga förstahandsåtgärder inte kan vidtas i första linjen framhåller mångdbrottsgrupperna vikten av att kontakttuppgifter antecknas noga, främst telefon- och mobilnummer, så att personerna senare kan nås för kompletterande förhör eller slutdelgivning per telefon inom tidsfristen.³⁸

Det är också avgörande att alla befäl vet att potentiella S-ärenden ska skickas direkt till mångdbrottsgrupperna. Skulle de skickas via samordningscentralen, måste personal där reagera snabbt och skicka ärendet rätt. Skickas de fel från samordningen, till närpolisen, måste poliserna där utreda ärendet som ett S-ärende.

Kunskapen bör föras ut genom ytterligare information. Den bör dock fokuseras till de grupper där den gör mest nytta, det vill säga till poliser i yttre tjänst. En erfarenhet som de intervjuade poliserna har dragit är att informationen helst bör lämnas muntligt och syftet med att vissa åtgärder vidtas förklaras, för att få genomslag.

FLER POLISER I FÖRSTA LINJEN BÖR FÅ BEHÖRIGHET ATT SLUTDELGE DEN MISSTÄNKTE UTREDNINGEN PÅ PLATS

När det gäller frågan om slutdelgivning har, både från mångdbrottsgrupperna och från poliser i yttre tjänst, en uppenbar brist uppgetts vara att *poliser i första linjen ofta saknar behörighet att slutdelge den misstänkte utredningen på plats*. Detta trots att utredningen är färdigställd och inga ytterligare utredningsåtgärder behöver vidtas. De har då sällan tid att kontakta ett befäl, redogöra för ärendet och få ett beslut om att slutdelgivning får ske. Det medför att andra linjens poliser måste lägga ner tid på att få tag på den misstänkte för slutdelgivning, som enkelt hade kunnat göras av poliserna i första linjen när de hade den misstänkte framför sig. De som intervjuats har lyft fram att samtliga poliser i yttre tjänst måste få erforder-

³⁸ Det är positivt om poliserna i första linjen exempelvis kan kontrollringa ett uppgivet mobilnummer; stämmer det inte kan den misstänkte konfronteras med detta på plats.

lig behörighet om Snabbspårets intentioner när det gäller slutdelgivning i första linjen ska kunna fungera.

INTERN POSTGÅNG OCH DATORSYSTEM BÖR SES ÖVER

Polismyndigheten bör se över om det finns möjligheter att snabba upp transporten av ärenden mellan olika enheter inom polisen. I de fall utredarna sitter samlokaliserade med ordningspolisen och/eller åklagarna kan man många gånger undvika de förseningar som postgången medför. I de fall ärenden skickas via samordningscentralen innan de når slutdestinationen, är det dock avgörande att den interna posten kan levereras snabbt.

Även datorsystemen bör ses över. En stor begränsning utgörs bland annat av att alla försändelser måste skickas med post och inte kan överföras elektroniskt vare sig inom polismyndigheten eller mellan polisen och åklagarmyndigheten. En sådan översyn pågår dock.

Referenser

- Lindgren, M., Pettersson och K-Å., Hägglund, B. (2001). *Brottsoffer. Från teori till praktik*. Stockholm: Jure CLN.
- Proposition 2003/04:89. *Åtgärder för ett effektivare och snabbare brottmålsförfarande* (propositionen).
- Riksrevisionsverket (2001). *Brottmålskedjan – rättsadministrativ analys med internationella jämförelser. Sammanfattande rapport*. Rapport 2001:3. Stockholm: Digitaltryck, Ekomomiprint.
- Riksåklagaren (2002a). *Riksåklagarens årsredovisning för år 2002*.
- Riksåklagaren (2002b). *Riktlinjen för bekämpning av mängdbrott*. Dnr 2002/1558.
- SOU 2001:59. *Snabbare lagföring 1 – Några förslag till förenklingar*. Delbetänkande av Beredningen för Rättsväsendets utveckling. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2001:93. *Snabbare lagföring 2 – Förenklad brottsutredning*. Delbetänkande av Beredningen för Rättsväsendets utveckling. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2002:44 *Snabbare lagföring 3. Snavteribrott*. Delbetänkande av Beredningen för Rättsväsendets utveckling. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2002:45. *Snabbare lagföring 4 – Ett snabbförfarande för brottmål*. Delbetänkande av Beredningen för Rättsväsendets utveckling. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2003:74. *Ökad effektivitet och rättsäkerhet i brottsbekämpningen*. Delbetänkande av Beredningen för Rättsväsendets utveckling. Stockholm: Fritzes.
- Svea hovrätts dom i mål nr B 511/05, 2005-02-10.
- Tjänstemeddelande (TjM 2002:01, 403 A). *Lokal överenskommelse mellan Åklagarmyndigheten i Stockholm och Polismyndigheten i Stockholms län avseende ledningen av förundersökning i brottmål*.

Bilagor

Bilaga 1. Anmälda mängdbrott år 2003

Tabell 1. Antal och andel av de elva vanligaste mängdbrottstyperna av anmälda brott år 2003.

ANMÄLDA BROTT ÅR 2004	Totalt	Därav mängd- brott*	
		Antal	Andel av anmälda brott
Brott mot brottsbalken	1 103 139	815 295	65
Misshandel, 3:5, 6, ej dödlig utgång		65 177	5
Olaga hot, 4:5		40 913	3
Ofredande, 4:7		25 755	2
Tillgrepp av fortskaffningsmedel, 8:7		67 199	6
Stöld och snatteri, ej inbrottsrelaterat, 8:1, 2, 4		465 047	37
Skadegörelse, åverkan, 12:1-3		151 204	12
Brott mot specialstraffrättsliga författningar	152 232	58 051	5
<i>Brott mot trafikbrottslagen</i>			
Olovlig, grov olovlig körning, 3 § 1 st		42 700	4
Rattfylleri, grovt rattfylleri, 4, 4a §§		15 351	1
	1 255 371	873 346	70

* Sammanställningen avser inte samtliga mängdbrott och samtliga brottstyper som tas upp i tabellen utgör inte heller mängdbrott enligt definitionen att brottet ska vara enkelt att utreda och polisen vara förundersökningsledare (TjM 2002:01, 403 A).

Bilaga 2. Datainsamling och metod

Flera olika typer av datainsamling har gjorts vid arbetet med delrapporten. Dessa beskrivs närmare nedan.

INHÄMTNING OCH BEARBETNING AV STATISTIK

Varken polis- eller åklagarmyndighetens datorsystem medger att statistik om Snabbspåret förs i systemen. Frågan synes heller inte vara prioriterad av ledningen inom myndigheterna. Enbart manuell statistik har därför förts över de ärenden som har gått i Snabbspåret. Det har således inte funnits möjlighet att få uppgifter från myndigheterna om hur många S-ärenden det varit frågan om. Då S-ärendena inte har registrerats med anmälning- eller diarienummer, har det heller inte varit möjligt att följa upp S-ärendena genom rättskedjan. Sådan statistik finns inte heller inom domstolen, som dock har fört allmän statistik över S-ärendena under den tid som försöksverksamheten varit igång. För att kunna ge svar på regeringens fråga om i vilken utsträckning snabbförfarandet tillämpas, har BRÅ samlat in erforderliga data.

Vid datainsamlingen har BRÅ registrerat 354 mängdbrott som anmäldes genom 262 anmälningar till Polismyndigheten i City under perioden 14 september–8 oktober 2004.³⁹ Kriteriet för att ingå i urvalet var att brotten var av det slag, där polisen som huvudregel kan leda förundersökningen. Av dessa har en viss andel märkts med ett ”S” på akten, för att de ska handläggas i Snabbspåret, ärendet blir S-märkt. De S-märkta ärendena har redovisats särskilt. Samtliga registrerade ärenden har följts upp genom rättskedjan. Detta har skett genom att anmälningshistorik har inhämtats från polisen, diarieblad från åklagaren samt dagboksblad från tingsrätten. Samtliga data har bearbetats i SPSS.

Utöver ärendena från City, har en kompletterande datainsamling gjorts av ärendens från Söderorts polismyndighet. De motsvarar de S-märkta till brottstyp och uppfyller kriterierna att det ska vara frågan om en känd gärningsman samt en polisledd förundersökning. Avsikten med denna kompletterande datainsamling var att få ett antal referensärenden att jämföra S-ärendena med. Ärendena har granskats av de två gruppcheferna för mängdbrottsgrupperna som har avgjort om ärendena ansetts uppfylla kriteriet att de ska vara enkla att utreda. Referensärendena är således sådana som typiskt sett hade S-märkts om de i stället hade anmälts i City.

Därutöver har den månatliga statistik som förts över S-målen i domstolen registrerats. Denna kan ge ett ungefärligt mått på utvecklingen av volymen av S-ärenden under det första året, men det finns inte några uppgifter från de andra myndigheterna att jämföra den med.

³⁹ Registrering har gjorts av de ärenden som har innehållit ett eller flera mängdbrott, i enlighet med den lokala överenskommelsen om förundersökningsledningen mellan Polismyndigheten i Stockholms län och Åklagarmyndigheten i Stockholm (TjM 2002:01, 403 A). Kopia av ärenden skickades veckovis från Åklagarmyndigheten i City till BRÅ och målet var att få in minst 50 S-märkta ärenden. Datainsamlingen omfattar ärenden som anmälts under 17 dagar från och med den 14 september till och med den 7 oktober 2004.

INTERVJUER MED POLISER, ÅKLAGARE OCH DOMARE

Under projektets inledande fas har flera intervjuer med poliser, åklagare och domare genomförts. Syftet har varit att få kunskap om hur man arbetar med Snabbspåret och att ta tillvara de erfarenheter som hittills dragits från projektet.

Gruppintervjuer har genomförts med de båda mängdbrottsgrupperna på Söder- respektive Norrmalm. Vid intervjuerna deltog samtliga anställda som var i tjänst vid tidpunkten för mötena. Vid City åklagarkammare i Stockholm, grupp 4, har en gruppintervju genomförts med sex av mängdbrottsåklagarna. Ytterligare en gruppintervju har genomförts vid avdelning 14 vid Stockholms tingsrätt. Sammanlagt har fem av de sex ordinarie domarna samt båda domstolssekreterarna deltagit i intervjuer.

Utöver gruppintervjuerna har också enskilda intervjuer genomförts med stationsbefäl vid Södermalms respektive Norrmalms kriminaljourer, yttre befäl och utredningsansvariga inom Närpolisen. Kontakt har också tagits med flera av företrädarna för rättsväsendets myndigheter. Bland annat har samtal förts med företrädare för frivårdsmyndigheten samt för rättsmedicinska avdelningen i Stockholm.

DELTAGANDE I STYRGRUPPEN FÖR SNABBSPÅRET

Redan före försöksverksamhetens inledning hade rättsväsendets myndigheter startat en styrgrupp för Snabbspåret. Vid mötena avrapporterar samtliga myndigheter vad som har hänt sedan föregående möte för deras myndighets del. BRÅ har inbjudits att närvara vid två möten, vilket har gett BRÅ insyn i myndigheternas löpande arbete med Snabbspåret.

Bilaga 3. Lagföringar per brottstyp

Tabell 1. Typ av lagföring och andel lagföringar av respektive brottstyp av de S-märkta brott som ledde till lagföring.

Brott	Typ av lagföring			Total
	Åtal	Strafföre- läggande	Åtalsunder- låtelse	
Stöld, snatteri*	17	18	1	36
Olovlig körning inkl. grov	4	3	1	8
Brott mot knivlagen	3	1	1	5
Våldsamt motstånd	3	-	-	3
Förgripelse mot tjänsteman	5	-	-	5
Bedrägligt beteende	1	-	-	1
Förargelseväckande beteende	1	-	-	1
Skadegörelse	1	1	-	2
Mindre allvarliga trafikbrott	0	1	2	3
Total	35	24	5	64

Bilaga 4. Jämförelseärendenas representativitet

Innan resultaten av analyserna av jämförelseärendena sker bör något sägas om de motsvarar de ärenden som handlagts som S-ärenden i Snabbspåret. Framför allt är det viktigt att kunna konstatera om jämförelseärendena synes vara mer komplicerade då detta påverkar både lagföringsfrekvensen och genomströmningstiderna. De utvalda ärendena omfattar bara brottstyperna brott mot knivlagen, olovlig och grov olovlig körning samt stöld/snatteri. Detta motsvarar de huvudsakliga brottstyper som S-märktes i Snabbspåret. Det var frågan om frihetsberövanden i mindre utsträckning än i S-målen.

Tabell 1. Typ av lagföring som var vanligast för anmälda brott från Söderort

Typ av lagföring	Antal	Andel av lagförda S-ärenden (procent)
Åtal	29	67
Strafföreläggande	9	21
Åtalsunderlåtelse	3	7
Uppgift saknas	2	5
Total	43	100

Som tabell 1 visar ledde ärendena till åtal i högre utsträckning och till strafförelägganden i motsvarande mindre utsträckning jämfört med S-målen. Andelarna var 67 respektive 21 procent jämfört med 55 respektive 37 procent för S-målen (jämför tabell 4 på sid 30). Detta kan tyda på att ärendena var något mer komplicerade, då det bara är erkända mål som leder till strafföreläggande. Icke erkända mål kräver ofta att det finns annan bevisning och att utredningen blir mer omfattande. Det kan föranleda en något längre utredningstid inom polisen för jämförelseärendena.

Precis som för S-ärendena var genomströmningstiden för ärenden som lett till strafföreläggande för jämförelseärendena något kortare än genomsnittet, med en mediantid hos både polis och åklagare på sex dagar. Den är dock längre än för genomströmningstiden för S-målen som var fem respektive två dagar, vilket tyder på att den längre genomströmningstiden för jämförelseärendena generellt sett är längre och inte enbart kan förklaras av att ärendena skulle vara något mer tidskrävande på grund av att en större andel jämförelseärenden ledde till åtal än S-ärendena.

English summary

Fast-track. An evaluation of the trial project focused on the quicker processing of criminal cases

Author: Lena Schelin

Published by:

National Council for Crime Prevention (BRÅ)

P.O.Box 1386

SE-111 93 Stockholm

Sweden

Reference:

ISSN 1100-6676, ISBN 91-38-32219-6

The confidence of citizens in the legal system is to a large extent dependant on their perceptions of how quickly criminal cases are processed by the justice system and of the extent to which this processing is conducted in a way that ensures the protection of the legal rights of the individual. This is not least the case in relation to the justice system's ability to clear-up so-called high-volume offences. Common examples of this type of crime include thefts and shoplifting offences, vandalism, vehicle thefts, assault and crimes against the Road Traffic Offences Act.

For a number of years now, the agencies of the justice system have been working to make their efforts in the area of high-volume crime more effective. One initiative taken by the Government has involved initiating a trial project Fast-track, to improve the speed with which high-volume crimes are processed. This trial project was initiated on 1st July 2004 and is to continue for a period of two years. The Swedish National Council for Crime Prevention (Brottsförebyggande rådet – BRÅ) has been assigned the task of following and evaluating the work of the project.

The Government's overarching objective with Fast-track is that convictions will be brought about more quickly. One measure intended to give the agencies of the justice system the opportunity to achieve this end involved the introduction of a legislative change that means that summonses to appear in court may be served in a simplified fashion during the trial project, by being sent to the suspect. One condition, however, is that the police or the prosecutor have informed the suspect that the simplified summons may be employed and explained what this means. This information must be given to the suspect in writing. The processing time from the registering of the offence report to the time when the suspect is deemed to have received the summons to appear at trial is not to exceed five weeks.

How often is the fast-track procedure employed?

In order to produce a picture of the flow of fast-tracked cases, from offence report to final decision, the National Council has registered reports relating to high-volume crimes of a kind where the police could lead the criminal investigation during a certain period in the autumn of 2004. These cases have been followed on their journey through the legal system. The National Council's follow-up covers a total of 262 reports, relating to 354 high-volume offences. Slightly under 20 per cent of these led to some form of conviction, with just under ten per cent resulting in a court judgement.

THE POLICE DESIGNATED 27 PER CENT OF CASES FOR FAST-TRACK

Of the registered reports, 27 per cent, or 76 reports, were designated for Fast-track by the police. These reports included 96 offences. The offences that were most often designated for Fast-track were crimes against the Knives Act, minor traffic offences, shoplifting offences and thefts. It was also relatively common for reports of violence, threats or other unlawful conduct against public servants, and also for violent resistance in relation to the work of public servants, to be designated for Fast-track. Cases were designated for Fast-track significantly more often when they were investigated by high-volume crime groups, than when they were processed by other forms of investigative unit, such as duty officers, local police or traffic police units.

SLIGHTLY UNDER 30 PER CENT CONCLUDED AS FAST-TRACK CASES IN COURT

Almost one quarter of the reports that reached the public prosecutor were dismissed directly, primarily because they were related to ongoing cases at other police authorities. Of the 76 cases designated for fast-tracking, a prosecutor's decision in the question of an indictment was made in 59. This corresponds to slightly over 20 per cent of the potential fast-track cases registered by the National Council. These reports related to 72 offences.

Of the offences examined by the prosecutor, 64 resulted in convictions, of which 35 took the form of court convictions, five took the form of waivers of prosecution and 24 of summary fines. Among the offences resulting in convictions, theft and shoplifting were by far the most common.

Of the offences that resulted in a court prosecution, 30 had been settled by March 18th 2005. This corresponds to approximately 40 per cent of the offences designated for Fast-track and just under ten per cent of the registered high-volume offences. Of these, 21 cases were also processed as fast-track cases in the courts. Thus slightly less than 30 per cent of the cases that left the police designated for fast-tracking were concluded as fast-track cases in court.

Has Fast-track led to quicker processing?

The median processing time for the 59 fast-track cases assessed by prosecutors amounted to six days at the police, and one day at the prosecutor. A little over 80 per cent of these cases were processed by the police within fourteen days. The prosecutors processed almost 90 per cent of the cases within three days. The median processing time for the 21 fast-track cases that were concluded as fast-tracked court cases amounted to 30 days.

THE LARGEST TIME-SAVINGS ARE MADE AS THE CASES REACH COURT

In order to produce a picture of the length of “normal” processing times for cases corresponding to those designated for fast-tracking, the Council collected 43 comparable cases from the Söderort police district in Stockholm.

The comparison shows that the time taken by the police investigation (median time) was somewhat shorter in fast-tracked cases (six days) by comparison with these other cases (seven days), and that the prosecutor’s processing times were substantially shorter; here the median processing time was one day for fast-track cases as against seven days for the Söderort cases. The difference does not, however, amount to many days in real terms. The most substantial difference in processing times is instead found at the court level. Here the difference in processing times between the City district (35 days) and Söderort (56 days) amounted to three weeks. This difference in processing times may in part be a result of the fact that the trial project is located at a division of the Stockholm district court that is known for its speedy processing of cases. It is likely however that the possibility available to the court of using simplified summonses has also had an effect.

Could more cases be processed on the fast-track?

The picture described by the justice system has been that relatively few cases have been processed on the fast-track during the initial stages of the project. This is also confirmed by the National Council’s follow-up of cases. The question is why only 27 per cent of the registered cases were designated for fast-tracking by the police. The police have provided a number of explanations, which may be divided into three principal categories.

THE POLICE DO NOT ALWAYS MANAGE TO COMPLETE THE INVESTIGATION OF OFFENCES WITHIN FOURTEEN DAYS

There are also cases where the police are not able to complete the investigation of simple cases within the allotted time as a result of quite legitimate factors associated with criminal investigations. In cases where test results and forensic medical certificates are required, as is often the case in connection with assaults and drug offences, it is often not possible to complete the

investigation within the allotted time. The same is often the case when complainants present damages claims that must also be investigated, or where the suspect has requested that the investigation be supplemented subsequent to being served with the transcript of the completed investigation. In order for more cases to be able to be processed via Fast-track, the total allotted time of five weeks needs to be extended. This would also give the police in the second-line the opportunity to use the simplified serving procedure in connection with the serving of the completed investigation transcript.

THERE ARE MANY SUSPECTED OFFENDERS THAT CANNOT BE CONVICTED BY MEANS OF FAST-TRACKED PROCESSING

It is not unusual for typical high-volume offences in the City district to be committed by offenders with no fixed address, or who have given a false address or committed other offences that are being investigated by another police authority. Cases involving suspects of these kinds slip off the fast-track. In order for the justice system to be able to reach this group, the suspect should be regarded as having been served with documents once they have been sent to the address reported by the suspect. If the suspect changes address during the course of the investigation, it should be up to him or her to inform the police or the court of this fact.

THERE ARE DEFICIENCIES IN THE POLICE'S ORGANISATION AND WORKING METHODS

One explanation is that there are deficiencies in the way the police are organised and in their working methods. Amongst other things, the police organisation is complex and it is difficult to disseminate information and implement changes. Traditionally, information relating to change is given to persons in senior positions. These are then assumed to disseminate this information further, which does not always happen. This is particularly serious in relation to Fast-track, which requires first-line officers to take special initial measures for a case to have a chance of becoming fast-tracked. Even if the police do exactly what is required, however, there remains a limitation, in that street officers are not always able to conclude the case-work on the spot, since they often lack the authority required to serve the suspect with the transcript of the completed investigation. More street officers should therefore be given this authority.